

Suomen Lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu
www.lammasyhdistys.fi

2|2024

Lammas & vuohi

Lammastilan yhtiöittäminen

Eläinten hyvinvoinnin valvonta teurastamolla

Rantasen Nahkajalostamo lopettaa toimintansa

Päätoimittajalta

Työtä tekijöille

Laidunkausi loputtomine aitatöineen ja eläinten siirtoineen lähestyy taas. Samoin peltotyöt, rehunteko, lampolan tyhjennys ja pesu, piharakennuksen maalaaminen, kasvimaan kirkkominen, nurmikon leikkuu... Voisiko johonkin tehtävään saada jonkun muun tekemään? Ja mielellään edullisesti...

Tässä lehdessä kerrotaan paitsi harjoittelijoiden (s. 33) ja vapaaehtoistyöntekijöiden (s. 35) hankkimisesta tilan töihin, myös kuntien tarjoamien kesätyöseteleiden hyödyntämisestä nuorten palkkaamisessa (s. 34). Kesätyösetelin myöntää nuoren kotikunta, työnantaja voi sen sijaan olla missä tahansa. Esimerkiksi oma kotikuntani Vihti haluaa kesätyöseteleiden avulla tukea yrityksiä tai yhdistyksiä palkkaamaan Vihdissä asuvan nuoren kesätöihin. Kunta korvaa 300 euroa työnantajalle, joka palkkaa vuonna 2006–2009 syntyneen vihtiläisen nuoren töihin kesätyösetelillä 1.5.–31.8.2024 välisenä aikana vähintään 10 työpäiväksi ja 50 tunniksi. Ikävä kyllä Vihdillä oli tälle kesälle tarjolla kaikkiaan vain 150 kesätyöseteliä, ja ne on tähän mennessä kaikki jo jaettu. Kannattaa kuitenkin katsella, sillä muilla kunnilla saattaa olla seteleitä vielä tarjolla. Parinkin viikon kesätyömahdollisuus voi olla monelle nuorelle nykyisessä taloustilanteessa lottovoitto. Paitsi että saa vähän rahaa käyttöön, saa myös työkokemusta, joka on nykyään todella arvokasta valuuttaa. Oman kuulemani mukaan kesätyöseteleillä palkatut nuoret ovatkin olleet todella ahkeria ja motivoituneita työntekijöitä!

Aurinkoista loppukevättä kaikille lukijoille!

t. Marjo

KUVA: Eila Pennanen

LAMMAS & VUOHI NRO 3/2024

Aineistopäivä 17.5.2024 • Ilmestys 21.6.2024

Teema: Jalostus

Tässä numerossa

- 3–4 Tuoretta satoa
- 5 Nahkojen muokkaus Laviassa loppuu
- 6 Vuoden 2024 jalostuslampolat
- 7 Aidan toiselta puolen
- 8–9 Lihan laitton sisämarkkinatuonti
- 10–11 Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hankkeen satoa
- 12–13 Eläingenivaraojelmia on toteutettu 40 vuotta
- 14–15 Kunniajäsen Sevón-Aimosen esittely
- 16–18 Eläinten hyvinvoinnin valvonta teurastamolla
- 19 UUSI SARJA: Tehtävä lampaalle

TEEMANA YRITTÄJYYS

- 20 Pääkirjoitus
- 21 Onnistunut investointi
- 22–23 Strategiatyö koskettaa kaikkia maatiloja
- 24–25 Lammastilan yhtiöittäminen
- 26–27 Lammastalous kannattavuuskirjanpidon näkökulmasta
- 28 Opinnäytetyö: Kannattavuuslaskuri tilojen käyttöön
- 29 Asiantuntijat lammastilan avuksi
- 30–32 Lammastilan 10 tärkeintä ilmastotoimenpidettä
- 33 Tilalla harjoittelevien palkat
- 34 Kesätyöissä lammastilalla
- 35 Vapaaehtoiset "woofarit" luomutiloilla
- 36–37 Ammattina keritsijä...
- 38 ...tai kerinnästä ammatti tulevaisuudessa?
- 39–41 EWA:n opintoretkei Ruotsiin
- 42–43 Schnitzelit saksalaiseen tapaan

KANNEN KUVA:
Hannele Moisander

Kustantaja
Suomen Lammasyhdistys r.y.

Tilaushinta
89 €/vuosikerta (5 numeroa),
sis. SLY:n jäsenyyden
Kannattajajäsenyys 300 €/vuosi
Lehden tilaukset ja jäsenasiat
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi
Taitto Tipos Ab
Paino Grano, Vaasa
ISSN 0785-7276

Päätoimittaja
Marjo Simpanen
puh. 044 973 7000
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi
Toimitussihteeri
Anna Kujala
Puh. 040 520 5436
lammaslehti@gmail.com
Ilmoitusmyynti
Eila Pennanen
puh. 044 236 9902
ilmoitukset@lammasyhdistys.fi

Kirjoittajat ja kuvaajat 2/2024

Kaie Ahlskog, Kaija Ala-Luukko,
Johanna Alamikkotervo, Milla Alanco-
Ollqvist, Johanna Hellström, Sari Heltelä,
Aija Hytönen, Juha Kantanen,
Anna Kujala, Niina Koivisto; Konsta
Kumpulainen, Satu Kumpulainen,
Arto Latukka, Petri Leinonen,
Arja Leppänen, Hannele Moisander,
Asko Mäkinen, Nina Nihtilä, Mari Paju,
Saara Patama, Eila Pennanen,
Minja Pietarinen, Markku Pulkkinen,
Eero Rautiainen, Johanna Rautiainen,
Marianne Reinikka, Marjo Simpanen,
Janina Sivonen, Terhi Torikka,
Petra Tuunainen, Henri Vainio,
Kirsi Vertainen, Marja Vakkuri,
Marja Vilja, Britta Wiander

Valtakunnallinen lammas- ja vuohistrategia on päivitetty

Vuonna 2023 toteutettiin valtakunnallisen lammassstrategian päivitys. Ensimmäinen versio valtakunnallisesta lammassstrategiasta tehtiin vuonna 2007. Tämän jälkeen strategiaa on päivitetty. Päivityksen myötä lammassstrategiasta tuli lammas- ja vuohistrategia, joka kattaa pienmärehtijät yhteisesti. Strategian ulkoasu on myös täysin uudistettu graafikon toimesta. Strategiapäivitystä tehtiin MTK:n johdolla yhteistyössä Suomen Lammasyhdistyksen, Suomen Vuohiyhdistyksen, ProAgrian, Suomen lammassosuuskunnan ja ruotsinkielisen tuottajajärjestö SLC:n kanssa.

Päivitetyin strategian visiona on elinvoimainen, kehittyvä ja arvostettu elinkeino, jonka toiminta on kannattavaa. Strategian toiminta-ajatuksena on taata suomalaisen lammass- ja vuohitalouden toimintamahdollisuudet. Kannattelevia arvoja ovat kannattavuus ja kilpailukyky, one health, yhdenvertaisuus ja osallisuus sekä monimuotoinen ja laadukas tuotanto.

Strategialla on neljä painopistealuetta, joiden alle on muodostettu käytännön tavoitteet, joiden avulla strategian visio, toiminta-ajatus ja arvot käytännössä toteutetaan.

Strategian jalkauttamiseksi on laadittu taustalle Excel-tiedosto, johon on listattu lammas- ja vuohisektorin toimijat ja vastuualueet käytännön toimenpiteistä on jaettu toimijoille. Yhteistyö on strategian kannattelevien arvojen mukaisesti olennaista, jotta tehty työ saadaan käytännössä jalkautettua.

Strategian painopistealueet:

1. Talous ja tuotanto
2. Toimintaympäristö
3. Yrittäjä
4. Imago ja markkinointi

Päivitystyö on sisällön osalta

valmis ja seuraava vaihe on

graafisen ilmeen

viimeistelyn jäl-

keen jalkautta-

minen. Jalkautta-

misesta huolehditaan

koko sektorilla yhdessä strate-

gian valmisteluun osallistuneiden tahojen kanssa.

Saara Patama,

asiantuntija, lammassverkoston sihteeri, MTK

Lammas- ja vuohisektorin strategia vuosille 2024–2027.

Lammas- ja vuohirekisteri korvataan uudella rekisterillä

Ruokavirasto uudistaa lammas- ja vuohirekisteriä palvelemaan lainsäädännön, sidosryhmien ja teknologiaympäristön muuttuneita tarpeita paremmin, virastosta tiedotetaan. Kolmivuotisessa hankkeessa toteutetaan asiakkaille uusia palveluita lakisääteisten ilmoitusten tekemistä ja luotettavamman rekisteritiedon ylläpitämistä varten. Rekisterissä otetaan samalla käyttöön Digi- ja väestötietoviraston (DVV) tarjoamat Suomi.fi-valtuutukset.

Uudistuksen tarkoituksena on korvata vanhat rekisterit ja toteuttaa uudet käyttöliittymät lakisääteisten ilmoitusten ja tunnistimien tilausten hallinnointia varten. Uudet rekisterit toteutetaan vuonna 2022 käyttöönotetun nautarekisterin pohjalta ja hankkeessa hyödynnetään nautarekisterin toimintoja ja käyttöliittymää lainsäädännön vaatimukset huomioiden. Uudet rekisterit

pitävät sisällään asiointi- ja viranomaiskäyttöliittymät sekä uudistetut rajapinnat sidosryhmille. Vanhat rekisterit ja rajapinnat tullaan poistamaan käytöstä uusien rekistereiden käyttöönoton myötä.

Uudistuksen yhteydessä otetaan käyttöön Suomi.fi-palveluväylä ja luovutaan Kuriiri-rajapinnasta. Suomi.fi-valtuuksien avulla eläintenpitäjät voivat valtuuttaa henkilön tai yrityksen ilmoittamaan tai selaamaan tietojaan rekisterissä. Suomi.fi-palveluväylän ja uusien rajapintapalveluiden käyttöönotto tulee vaatimaan nykyisiltä rajapinnan käyttäjiltä toimenpiteitä. Valtuutuksen käyttöönotosta Ruokavirasto tiedottaa myöhemmin tarkemmin.

Uudistettu lammas- ja vuohirekisteri otetaan käyttöön loppuvuoden 2025 aikana. Hankkeen etenemisestä tullaan tiedottamaan Ruokaviraston internetsivuilla.

Får- och getregistret ersätts med ett nytt register

Livsmedelsverket meddelar att man förnyar får- och getregistret för att bättre tjäna de förändrade kraven som lagstiftningen, intressenterna och teknologiomgivningen ställer. I det treåriga projektet implementeras nya tjänster för kunderna för att göra lagstadgade anmälningar och upprätthålla mer pålitlig registerinformation. Samtidigt tas Suomi.fi-auktoriseringen som tillhandahålls av Digi- och befolkningsdatasmyndigheten (DVV) i bruk i registret.

Det nya registret baseras på det år 2022 ibruktagna nötrekistret. Det nya får- och getregistret tas i bruk i slutet av år 2025. Livsmedelsverket informerar på sina hemsidor om hur projektet fortskrider.

Lampaan kerinnän Suomen-mestaruuskilpailu 2024

pidetään Farmari-näyttelyssä Seinäjoella lauantaina 6.7.

Sarjat; SM, Avoin ja Jokkis
Kansainväliset säännöt. Vieraileva tuomari Ruotsista.
Lisätietoa; Satu Kumpulainen 040-7399027
suomen.keritsijat@gmail.com
ja Milla Alanco-Ollqvist 040-7060558
milla.alanco-ollqvist@proagria.fi

Karitsan kesyttäjä -kilpailu

Perjantaina 5.7. Seinäjoella Farmari-näyttelyssä

Kilpailussa etsitään parasta paria Junior Handler tyyliin.
Sarja 1. alle 10 vuotta lapset
Sarja 2. yli 10 vuotta lapset
Lampaan tulee olla vuonna 2024 syntynyt karitsa. Katraalla tulee olla voimassa MV1-status.
Lisätietoa ja ilmoittautuminen 30.5.2024 mennessä:
<https://www.farmari.net/>

Luonnonlaidunpäivä 15. kesäkuuta

Suomen Lammasyhdistys on mukana Luonnonlaidunpäivässä 15.6.2024. Luonnonlaidunpäivänä juhlitaan luonnonlaitumia ja niiden hoitajia – laiduntavia eläimiä. Tilat ympäri Suomen pitävät avoimia ovia ja teemapäivässä mukana olevat ravintolat tarjoavat luonnonlaidunlihaa.

Seuraa <https://luonnonlaidunlihan-tuottajat.fi/luonnonlaidunpaiva/> ja SLY:n sähköisiä kanavia!

Seuraava Internorden-lammastapaaminen tuo Vaasaan kansainvälistä tietoa

Internorden, pohjoismaiset lammaspäivät, järjestetään kahden vuoden välein. Tapaamisten tarkoituksena on jakaa tietoa eri maiden välillä lammassasioita ja löytää yhteistyökumppaneita.

– Useaan tapahtumaan osallistuneena (Ruotsi, Islanti, Norja, Färsaaret, Tanska) voin todeta, että lampaista on paljon tietoa maailmalla, esimerkiksi tutkimuksia tehdään edelleen muissa maissa, vaikka Suomessa tutkimusta ei enää juurikaan ole. Ruotsista saadaan vuosittain tutkimustietoa muun muassa ruokinnasta ja laidunnuksesta. Norjassa ilmastonmuutokseen varautumista on suunniteltu laajasti ja myös lampaat ovat siinä mukana. Färsaarilla on tutkittu muun muassa erilaisten ruokintamallien vaikutuksia lampaiden tuloksiin, kertoo ProAgrian lammassiantuntija **Milla Alanco-Ollqvist**.

Tiedonjaon ohella on hieno kohdata muita lampaista innostuneita neuvoja, tutkijoita ja lampureita. Seminaarien välissä käytävät keskustelut auttavat ymmärtämään maiden erilaisia toimintamalleja mutta myös löytämään yhteisiä tavoitteita. Internorden tarjoaa myös upeita elämyksiä, joita ei muualla voi saada. Opintoretkillä ja kurssikeskusten ympäristössä näkee ja kokee aina jotain erilaista kuin omassa maassa.

Internorden 36. tapaaminen pidetään Suomessa Vaasan kauniissa maisemissa 21.–23.8. Luvassa on kaikkien osallistujamaiden esityksiä. Päivät aloitetaan ”lammastuotannon kuulumiset” esityksillä jossa kuullaan

Elokuussa järjestettävät pohjoismaiset lammaspäivät pidetään Vaasan upeissa maisemissa.

tietoa maan lammastuotannosta ja luvuista, lisäksi muuta ajankohtaista, esimerkiksi hanketoiminnan tuloksia. Illalla päästään oppaan johdolla tutustumaan Vaasan historiaan sekä pienelle veneretkelle saaristoon.

Toisen päivän seminaarin teemana on ”Lampaiden ruokinta ja ruokintajärjestelmät sekä kestävä tuotanto”. Myös muita ajankohtaisia aiheita esitetään. Suomessa on muun muassa tulossa kaksi esitystä suomenlampaiden genomitutkimuksesta ja geenivarojen säilytyksestä. Lammassillallista nautitaan merenrantaravintolassa.

Kolmannen päivän retkellä päästää tutustumaan Ingon suomenlammastilaan

Mustasaaressa. Matka jatkuu oppaan johdolla Raippaluotoon Unescon maailmaperintökohteeseen. Tapahtuman pääkielenä on englanti, tulkki on paikalla koko tapahtuman ajan.

Lämpimästi tervetuloa mukaan Internorden Lammaspäiville Vaasaan!

JÄRJESTELYTIIMI; **Milla Alanco-Ollqvist**, **Anna Silén** ja **Marjo Simpanen**

Linkki ilmoittautumiseen;
<https://www.proagria.fi/tapahtumat/pohjoismaiset-lammaspivat-internorden-36-vaasa-21-23-8-2024>

Nahkojen muokkaus Laviassa loppuu

Vainion Taljatukku muokauttaa jatkossa nahkoja Tranås Skinnberedningillä

Jatkossa Vainion Taljatukku muokkauttaa lampaantaljoja Tranås Skinnberedningillä Ruotsissa. Tällä taljojen karvan pitiuudesta on saatavilla useampaa eri vaihtoehtoa, mikä usein parantaa lopputulosta.

Talja-alalla, kuten monella muullakin, on ollut haasteita viime vuosina. Rantasen Nahkajalostamolla on vaikeista ajoista yritetty selvittää, mutta nyt on pakko todeta tilanne ja päättää jatkotoimista. Taljanmuokkauksen tuotantokustannukset ovat nousseet rajusti. Tilanteeseen on koetettu sopeutua nostamalla rahtityön hintaa ja lomauttamalla osa työntekijöistä. Lyhyesti sanottuna tilanne on kestänyt.

Rantasen Nahkajalostamon tarina päättyy tämän vuoden aikana. Taljojen muokkaaminen Laviassa tulee siis loppumaan kokonaan. 26.4.2024 lähtien Nahkajalostamo ei ota enää raakataljoja vastaan Laviassa muokattavaksi. Tätä ennen rahtipalautukseksi merkatut taljat, jotka on toimitettu Nahkajalostamolle tai odottavat teurastamoilla noutoa, parkitaan vielä normaalisti.

Rahtiasiakkaiden palvelu taljojen osalta tulee kuitenkin jatkumaan Rantasen Nahkajalostamon omistaneen Vainion Taljatukun toimesta, koska lampurit ja tal-

jatuotanto ovat lähellä yrittäjien sydäntä. Muokkaus tullaan tekemään Ruotsissa Tranås Skinnberedning -muokkaamolla. Vainion Taljatukku tulee hoitamaan rahtitukset Suomesta Ruotsiin, mieluiten suoraan kootusti teurastamoilta, sekä myös niiden toimituksen takaisin asiakkaille. Uusi toimintatapa antaa tuottajille mahdollisuuden edelleen helposti hoitaa palautustaljat suoraan teurastamoiden kautta, ilman tuottajan omaa työtä suolaamiseen, kuljettamiseen tai rahtien tilaamiseen.

Vainion Taljatukku on neuvotellut kustannustehokkaan tuotantoketjun ja käytössä kyseistä muokkaamo, on jatkossa lampureiden käytettävissä useampia vaihtoehtoja muokkauksessa, kuten vesipestävät nahat, ekoparkki (Rantasenkin käyttämä aluna), leikkaukset ja värjäykset. Vaihtoehtoja ja hinnoista tullaan tiedottamaan myöhemmin. Tulemme jatkamaan aiheesta myös koulutuksia sekä lampureille että teurastamoille.

– Toivomme lampureilta ymmärrystä

**26.4.2024 lähtien
Nahkajalostamo ei ota
enää raakataljoja vastaan
Laviassa muokattavaksi.**

sekä ennakkoluulottomuutta uutta toimintatapaa kohtaan. Haluamme myös kiittää kaikkia lammastuottajia yhteistyöstä tähän mennessä.

**Henri Vainio ja Johanna Hellström
ja koko Rantasen Nahkajalostamon väki**

Laviassa muokattaviin taljoihin liittyvissä kysymyksissä pyydämme olemaan yhteydessä sähköpostitse johanna.hellstrom@nahkajalostamo.fi. Loppuajan Laviassa tehdään lyhennettyä viikkoa ja pidämme ovet avoinna ma-to klo 7–14.00. Jatkon yhteydenotot toivomme osoitteeseen taljatukku@vainionteurastamo.fi

Jalostuslampolat 2024

Tänä vuonna saimme taas uuden jalostuslampolan, kun Aholaidan tila valittiin ruskean suomenlampaan ja ahvenanmaanlampaan jalostuslampolaksi. Hienoa saada ahvenanmaanlampaallekin vihdoin jalostuslampola! Vanhoista jalostuslampoloista jalostuslampolastatuksesta luopui kainuunharmaksia kasvattanut Soinilänmäki. Näin ollen jalostuslampoloita on vuonna 2024 yhteensä 18. Viereisestä taulukosta näet kaikki jalostuslampolat sekä monesko vuosi kolmivuotiskaudesta tilalla on menossa.

Suomen Lammasyhdistyksen jalostusvaliokunta tarkistaa vuosittain, että jalostuslampolat täyttävät niille asetetut vaatimukset. Kokonaan uusien jalostuslampoloiden sekä uusien kolmivuotiskausien suhteen lopullisen hyväksynnän tekee SLY:n hallitus jalostusvaliokunnan esitysten perusteella.

Jalostuslampolalta vaaditaan selkeää pitkäjänteistä visiota jalostustyölle sekä sitä tukevaa riittävää eläinmateriaalia ja tulosten seurantaa. Tilan on kuuluttava tuotosseurantaan ja punnittava sekä jalostusarvosteltava kaikki jalostuskat-raaseen kuuluvien uuhien ja päässien jälkeläiset. Myös teurastulokset sekä aikuisten eläinten painot on tallennettava. Jalostuseläinten tulee olla sekä rakenteeltaan että jalostusarvoiltaan pääsääntöisesti rotunsa keskiarvoa parempia. Myös tilan kaikkien eläintenpitoa kuvaavien tunnuslukujen tulee olla vähintään valtakunnan keskitasoa. Jalostuslampolat ovat sitoutuneet vastuulliseen eläinkauppaan ja ne myyvät jalostuskäyttöön vain arvosteltuja, terveitä ja laadukkaita puhdasrotuisia eläimiä. Kaikki jalostuslampolat kuuluvat maedi-viisna-terveysvalvonnan 1 terveyslukuun.

Suomenlammas		
Kivipellon tila (mu)	Pirjo ja Hannu Iso-Junno	2
Perkkiön tila (mu, ru)	Tony ja Kati Kajander	3
Mäenkoikkalan tila (ru)	Ann-Mari Lintunen	2
Ylä-Härkösen lammastila (va)	Juha Koro ja Nina Snellman	3
Parikan tila (va)	Pia ja Anssi Parikka	1
Lihasulan kartano (va)	Vihtori Peltonen - Lihasulan säätiö sr	2
Aholaidan tila (ru)	Pasi Aholaita ja Satu Alajoki	1
Kainuunharmas		
Noittaan tila	Helinä Leppänen	1
Lahtelan lammastila	Niina ja Ismo Lohva	3
Kivipellon tila	Pirjo ja Hannu Iso-Junno	2
Kokemäen koulutila	Huittisten Ammatti- ja Yrittäjäopisto	3
Ahvenanmaanlammas		
Aholaidan tila	Pasi Aholaita ja Satu Alajoki	1
Dorset		
Putkisalons kartano	Mikael Westersträhle	3
Oxford down		
Woolenberg	Hannele ja Timo Enberg	1
Sirolan Oxford Down	Roosa Honkanen	3
Heli's Oxford	Heli Rosvall	3
Suffolk		
Anttilan tila	Hannele ja Juha Moisander	1
Texel		
Prellun tila (va)	Paula Kiiski	1
Suosaaren Texel (va)	Sarita Mikkonen	1
Ollqvistin lammastila – Ollqvist fårfarm (va)	Christer Ollqvist	1

SLY:n hallituksen märepalat

Ruokavirasto on päivittänyt otantaan perustuvien eläinsuojelutarkastusten ja täydentävien ehtojen eläinten hyvinvoinnin valvonnan ohjetta vastaamaan uuden eläinten hyvinvointilain edellyttämiä muutoksia. SLY:ltä pyydettiin kommenttia ohjeluonnokseen. Hallitus perehtyi tekstiin ja antoi lausuntonsa, jossa kommentoitiin mm. lampaiden likaisuuden arviointia.

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta pyysi Suomen Lammasyhdistykseltä kirjallista lausuntoa valtioneuvoston esitykseen, että Suomi edistää suurpetoja, erityisesti sutta, koskevan sääntelyn kehittämistä vastaamaan paremmin kantojen nykyistä tilaa ja että luontodirektiivin liitteiden muuttamisen menettelyä suurpetojen osalta tarkastellaan niin, että se mahdollistaisi liitteiden muuttamisen suotuisan suojelun tasolla olevien populaatioiden osalta nykyistä

jouhevammin. Kirjallista lausuntoa pyydettiin myös valtioneuvoston esitykseen, että Suomi tukee komission ehdotusta EU:n kannaksi suden siirtämiseksi Bernin sopimuksen liitteestä II (täysin rauhoitettuihin eläinlajeihin) liitteeseen III (suojeltavien eläinlajien). SLY:n lausunnossa puollettiin kumpaakin esitystä.

Tilojen määrä MV-valvonnassa vähenee koko ajan. Näyttelyiden järjestäminen alkaa olla mahdollista, samoin erisukuisten jalostuseläinten hankkiminen MV1-statuksen apr-tiloille (etenkin kainuunharmas ja ahvenanmaanlammas). SLY ja ProAgria tekevät yhteisen kirjelmän näytteenoton maksupoliitikasta ja MV-ohjelmaan kuulumisen ongelmista Ruokavirastoon ja ministeriöön.

Mutamille tiloille on tullut virallisia päätöksiä ympäristön hoitoalojen pinta-alaleikkauksista. Jos päätöksestä ha-

luaa reklamoida, on oikaisupyyntö tehtävä 30 vuorokauden sisällä päätöksen saapumisesta. MTK:n Lammasverkostossa on muotoiltu juristin kanssa valitusluonnospohjaa, joka olisi jäsenten käytettävissä. SLY:n hallitus on pohtinut, miten vastaavanlainen pohja saataisiin kaikkien lampureiden käyttöön.

Hallituksen kokouksissa on käsitelty myös Ruokaviraston lammasteuho- ja vuohirekisterin rajapinnan muuttamista mahdolliseksi, millä toteutuessaan on suora vaikutus Nettikatraan toimintaedellytyksiin. Lisäksi on keskusteltu mm. Farmariin osallistumisesta, vahvistettu vuoden 2024 jalostuslampolat ja kuultu terveisiä useista eri kokouksista, joihin SLY:n edustajat ovat osallistuneet.

KOONNUT **Marjo Simpanen**

AIDAN TOISELTA PUOLEN

Lammas- ja vuohiaiheisia kuulumisia maailmalta

Koonnut **Janina Sivonen**

Villan mikronit syynissä

Tuoreessa 12 kuukauden Fabulous Fibre -tutkimushankkeessa tarkastellaan villan arvon lisäämistä jalostuksen ja genetiikan avulla. Hankkeen tavoitteena on lisätä brittiläisen lampaankasvatuksen ja villateollisuuden tuottavuutta. Hankkeessa ovat mukana National Sheep Association (NSA), British Wool ja Centre of Innovation Excellence in Livestock (CIEL). Alkuperäinen hanke on keskittynyt yhteen rotuun yhdellä tilalla, mutta rahoitusta on tarkoitus hakea myös pidemmälle kolmen vuoden projektille.

Villan laatua mitataan testaamalla villakuituja mikroniarvon määrittämiseksi. Mitä pienempi mikroni, sitä suurempi arvo kilogrammaa kohti. Mikroniluku viittaa villakuidun halkaisijaan. Pienemmät luvut

osoittavat pehmeämpää villaa, jota arvostetaan enemmän tekstiiliteollisuudessa esimerkiksi alimpien vaatekertojen valmistamisessa.

– Jos viljelijät pystyvät erottamaan villan mikronin perusteella, he voivat tuottaa yhtenäisiä eriä myyntiin, nostaa hintoja ja tuottaa geneettisesti laadukkaampaa villaa, sanoi NSA:n pääjohtaja **Phil Stocker**.

Nykyisellään villaerät vaihtelevat suuresti, mikä johtuu eläinten ja tilojen välisistä vaihteluista.

Koska villan ominaisuudet ovat erittäin perinnöllisiä, sen geneettistä kasvua voidaan mahdollisesti nopeuttaa käyttämällä mittaamisen ja geneettisen arvioinnin protokollia. Tällä hetkellä ei ole riittävästi

tietoa yksittäisen eläimen mikronitasosta. Nykyinen testaus koskee useilta tiloilta koottuja eriä, rutiinista tiloille tai yksittäisille lampaille ei vielä ole. Jos pienemmän mikronin villantuotanto onnistuu, se voisi avata uusia mahdollisuuksia brittiläiselle villalle.

– Pienempi mikroniarvo mahdollistaa villan käytön mattojen ja sisustustekstiilien lisäksi vaatteissa ja muotituotteissa, mikä lisää huomattavasti niiden arvoa, totesi tilallinen **Frank Langrish**, jonka tilalla testausta pilotoidaan. Villanlaadun jalostamisen ohella ei kuitenkaan haluta tinkiä eläinten lihakkuudesta.

Lähde: Farming UK 1/2024

Tuottajavastuulla ekologisempia tekstiilejä

Pohjoismaiden neuvoston Kestävä Pohjola -valiokunta hyväksyi helmikuun kokouksessaan ehdotuksen, jonka mukaan Pohjoismaiden hallitusten tulisi laatia tekstiilien tuottajavastuuta koskevat yhteispohjoismaiset periaatteet. Tuottajavastuun käyttöönoton tavoitteena on vähentää kulutettavia vaate- ja tekstiilimääriä, ja sitä koskevien periaatteiden odotetaan muuttuvan pakollisiksi kaikissa EU- ja ETA-maissa.

Muoti- ja tekstiiliteollisuus on yksi maailman saastuttavimmista teollisuudenaloista, sillä sen osuus kaikista kasvihuonekaasupäästöistä on arviolta 8–10 %. Pohjoismaiden ministerineuvoston analyysin

perusteella Pohjoismaiden kansalaisten tekstiilien kulutus on keskimääräistä globaalia kulutusta suurempaa.

– Tuottajavastuun avulla voimme luoda paremmat edellytykset tekstiilien kiertotaloudelle Pohjoismaissa. Se vähentäisi ympäristön kokonaiskuormitusta ja tukisi samalla vastuullista laatutekstiilien tuotantoa alueellamme, kommentoi valiokunnan puheenjohtaja **Tove Elise Madland**.

Ehdotuksella halutaan luoda paremmat ehdot ekologisesti kestäville tekstiililaduille, kuten Pohjoismaissa tuotetulle villalle ja nahalle. Heikommat ehdot halutaan muovipohjaisille kuduille, kuten nailonille, polyesterille ja akryylille. Yhtenä tavoitteen

na on myös vaatteista syntyvän jätemäärän vähentäminen, sillä vuonna 2019 tekstiilijätettä vietiin EU:n ulkopuolelle 1,7 miljoonaa tonnia.

Ehdotuksen teki alun perin Pohjoismaiden neuvoston konservatiivinen ryhmä syyskuussa 2023. Seuraavaksi se siirtyy käsiteltäväksi huhtikuussa järjestettävään teemaistuntoon, jossa siihen ottavat kantaa koko Pohjoismaiden neuvosto. Jos ehdotus hyväksytään, se kohdistetaan Pohjoismaiden hallitukselle.

Lähde: Norden 2/2024

Schmallenberg-virus aiheuttaa tuotantotappioita

Lounais-Englannissa lampaankasvattajat vaativat lisätukea Schmallenberg-viruksen torjumiseen. Virus aiheuttaa karitsoille epämuodostumia ja havaintojen määrä on kasvussa. Viljelijä **Sadie Champion** mukaan epidemia on pahin 26 vuoteen.

– Meillä yksi uuhi kamppaili synnyttäkseen karitsan, joka oli pahasti epämuodostunut. Jokainen menetys on iso isku tilalle, hän kertoi.

Tilalla kasvatetaan dartmoor-, devon longwool- ja cornwall longwool -rotuisia lampaita. Eläin- ja kasvinusojeluvirasto APHA kommentoi, että rokote virusta vastaan on kehitetty, mutta sen valmistaminen on vielä vaikeaa epävarman käyttöönoton vuoksi.

Schmallenberg-virus tarttuu eläimestä toiseen hyönteisten välityksellä. Oireita ovat vähentynyt maidontuotanto, kuume ja

ripuli. Alueella on aikaisemmin esiintynyt tautia vuosina 2012 ja 2017. Osalla tiloista jopa 40 % laumasta on saanut tartunnan.

– Se kulkee yleensä kolmen tai viiden vuoden sykleissä, ja nyt on huono vuosi, sanoi **Phil Stocker** National Sheep Authoritysta. Tilallisia rohkaistaan olemaan valppaina ja ottamaan pienellä kynnyksellä yhteyttä eläinlääkäriin.

Lähde: BBC 3/2024

Lampaanlihan laitonsisämarkkinatuonti Suomeen

Havaintoja elintarvikevalvonnassa ja tyypillisiä määräystenvastaisuuksia. Toimenpiteitä elintarvikevalvonnassa ja yritysten omavalvonnassa.

Havaintoja valvonnassa ja tyypillisiä määräystenvastaisuuksia

Soikion muotoinen tunnistusmerkki saattaa puuttua lihatuotteista tai soikion muotoinen terveystarkastusmerkki ruhoista. Tämä on vakava määräystenvastaisuus, sillä tunnistus-/terveysmerkki vaaditaan aina! Jos merkki puuttuu, ei ole tietoa siitä, mistä liha on lähtöisin. Ei ole myöskään tietoa siitä, onko liha lähtöisin laitoksesta (esim. teurastamosta), joka on hyväksytty ja elintarvikevalvonnan piirissä.

Jos tunnistus-/terveysmerkki puuttuu, niin tämä tuo mukanaan mahdollisesti terveysriskejä ja saattaa myös kieltä eläinsuojelurikkomuksista.

Määräystenvastaiset kuljetusolosuhteet, jolloin esimerkiksi kylmälaitteisto puuttuu, vaikka lihan ja lihatuotteiden osalta vaaditaan tietty kuljetus- ja säilytyslämpötila, pois lukien esimerkiksi täyssäilykkeet, jotka voidaan säilyttää huoneenlämmössä. Ajoneuvossa saatetaan kuljettaa sellaista tavaraa, jota ei saisi olla mukana lihakuljetuksissa (likaisia työkaluja, likaisia autonrenkaita, akkuja jne.). Tällöin vaarana on, että lihatuotteet saastuvat. Itse kuljetusajoneuvo saattaa olla likainen, eikä näin ollen sovellu elintarvikkeiden kuljetukseen.

Lihan jäljitettävyydestiedoissa saattaa esiintyä aukkoja. Esimerkiksi lihalähetykseen liittyvät asiakirjat puuttuvat osittain

tai täysin tai asiakirjoissa olevat tiedot ovat ristiriitaiset. Tämä johtaa siihen, että ei ole varmuutta siitä mistä liha on lähtöisin.

Lihat tuotteet on pakattu huonosti siten, ettei pakkausmateriaali kunnolla suojaa lihaa.

Toimenpiteitä elintarvikevalvonnassa

Ruokavirasto, kuntien elintarvikevalvontayksiköt ja Tulli tekevät yhteistyötä.

Ruokavirasto tekee yhteistyötä myös muiden jäsenmaiden elintarvikevalvontaviranomaisten kanssa. Jäsenmaiden elintarvikevalvontaviranomaiset voivat matalalla kynnyksellä tehdä yhteistyötä muun muassa ns. **AAC-järjestelmän*** avulla. Järjestelmän kautta jäsenmaiden viranomaiset voivat välittää tietoa toisilleen havaituista määräystenvastaisuuksista ja voivat ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin määräystenvastaisuuksien poistamiseksi. **RASFF-järjestelmän** (Rapid Alert System for Food and Feed) avulla jäsenmaat viestittävät muille jäsenmaille havaituista määräystenvastaisuuksista. Näin viranomaiset kaikissa jäsenmaissa voivat tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin ja määräystenvastainen elintarvike voidaan mahdollisimman nopeasti poistaa markkinoilta.

Tiedon jakaminen elintarvikevalvonnan viranomaisten välillä on erittäin tärkeää ja nopeuttaa valvontatoimenpiteiden suorit-

tamista elintarvikeeturvallisuuden varmistamiseksi.

Yhteistyö maahantuojien kanssa tukee tehokkaasti valvontaa.

Ruokavirasto ohjeistaa ja järjestää koulutusta.

Havaituista määräystenvastaisuuksista voidaan tehdä tutkintapyyntö poliisille.

Jäljitettävyyden on elintarvikevalvonnassa keskeisiä asioita, johon tulee kiinnittää huomiota. Olematon tai heikko jäljitettävyyden saattaa olla elintarvikeeturvallisuusriski. Ruokavirastossa jäljitettävyyden on tällä hetkellä ns. painopistetyönä, jossa jäljitettävyyden toteutumiseen kiinnitetään erityistä huomiota.

Toimenpiteitä omavalvonnassa

Maahantuojan tulisi lihatuotteiden vastaanottotarkastuksessaan huomioida muun muassa seuraavia asioita:

- Ovatko lihalähetyksen mukana tulleet asiakirjat kunnossa?
- Löytyykö lihapakkauksista tunnistusmerkki ja ruhoista terveystarkastusmerkki?
- Onko laitos hyväksytty? Laitosnumero löytyy tunnistus-/terveysmerkistä.

YHTEISTYÖSSÄ ON VOIMAA
SUOMEN LAMMASOSUUSKUNTA
Lammasosuuskunta.fi
Info@lammasosuuskunta.fi

Kuvissa elintarvikevalvonnassa löydettyjä laittomasti Suomeen tuotuja lihaeriä.

KUVAT: Elintarvikevalvonta

- Ovatko kuljetusolosuhteet olleet asianmukaiset (esim. oikea lämpötila, puhdas kuljetusajoneuvo)?
- Voiko maahantuojia luottaa siihen, että liha on turvallista vai aiheuttaa-ko jokin epäilyksiä?
- Saako maahantuojia vastinetta rahailleen? Vastaako tuote tilausta?

Maahantuojia on vastuussa siitä, että omavalvontaan kuuluva vastaanottotarkastus tehdään asianmukaisesti ja maahantuojan tulee muun muassa varmistaa, että jäljitettävyytiedot lihan osalta ovat lihalähetyksen mukana ja voidaan liittää kyseiseen lähetykseen.

Maahantuojan kannattaa pyytää apua ja neuvoja paikalliselta elintarvikevalvonnalta (esimerkiksi kunnan elintarviketarkastaja) jos esimerkiksi epäilee, että:

- Lihaan saattaa liittyä terveysriskejä.

- Lihan toimittajan toiminta ei ole elintarvikevalvonnan piirissä.
- Liha ei ole lähtöisin hyväksytystä laitoksesta.
- Kuljetusolosuhteet ovat olleet mää-
rätystenvastaiset.
- Kuljetuslämpötilat ovat olleet liian korkeat.

Olisi hyvä, jos maahantuojat ilmoittaisivat epämääräisistä lihalähetyksistä elintarvikevalvonnalle (kunnan elintarvikevalvontaan tai Ruokavirastoon). Näin valvonta voisi tehokkaammin puuttua määrätystenvastaiseen lihantuontiin.

Yhteistyöllä eteenpäin!

KIRJOITTAJA

Britta Wiander,

erityisasiantuntija Ruokavirasto

britta.wiander@ruokavirasto.fi

HYÖDYLLISIÄ LINKKEJÄ

Eläinperäisten elintarvikkeiden sisämarkkinatuonti

Ajankohtaista:

<https://www.ruokavirasto.fi/teemat/tuonti-ja-vienti/eu-maat-norja-ja-sveitsi/elintarvikkeet/ajankohtaista/>

Sisämarkkinatuojille:

<https://www.ruokavirasto.fi/teemat/tuonti-ja-vienti/eu-maat-norja-ja-sveitsi/elintarvikkeet/elainperaisen-elintarvikkeiden-sisamarkkinatuojille/>

Hyväksytyt laitokset

EU-laitokset:

https://food.ec.europa.eu/safety/biological-safety/food-hygiene/approved-eu-food-establishments_en

EU:n ulkopuoliset laitokset:

https://food.ec.europa.eu/safety/biological-safety/food-hygiene/non-eu-countries-authorised-establishments_en

Yhteystietoja

Eläinperäisten elintarvikkeiden

sisämarkkinatuontivalvonta

Ruokavirastossa:

ensisaapumisvalvonta@ruokavirasto.fi

Rikostorjuntajaosto Ruokavirastossa:

rikostorjunta@ruokavirasto.fi

*AAC-järjestelmä = The Administrative Assistance and Cooperation Network

PARASTA LAMPAILLESI

Lammas Mira Maku -kivennäiset
Volac Lamlac -juottorehu
Vilolix™ -nuolukivet
Immu -vitamiinit

Tutustu ja tilaa edustajaltasi!

www.vilomix.fi

Vilomix

Kaksi vuotta lampaanlihan tuotant

Kaksivuotinen Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hanke päättyi vuoden 2023 lopussa. Hanke tuotti tietoa ja monenlaisia aineistoja lampureiden toiminnan ja kotimaisen lammastuotannon markkinoinnin tueksi ja kehittämiseksi. Hanke toimi Varsinais-Suomen, Keski-Suomen, Pohjois-Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan alueilla.

Tiedonkulun ja yhteistyön kehittämistä

Hankkeessa järjestettiin lammassalan sidosryhmätapaamisia vähintään kaksi kertaa vuodessa. Tapaamisten tavoitteena oli lisätä koko lampaanlihan tuotantoketjun välistä yhteistyötä ja parantaa tiedonkulkua ja tuotannon ennustettavuutta. Tapaamisiin osallistui toimijoita lampaanlihan tuotantoketjun eri portailta tuottajista kauppaliikkeisiin asti. Tilaisuuksissa jaettiin tietoa ja ajankohtaisia asioita lammassalan tilanteesta ja tehtiin myös alustavaa työtä valtakunnallisen lammassstrategian valmistelun avuksi. Eri toimijoiden ajankohtaistiedon lisäksi kauppaliikkeiltä saatiin hyvää tietoa markkinanäkymistä ja vastuullisuusasioidenkin kehittämiseksi. Sidosryhmä osallistui aktiivisesti myös hankkeen toiminnan kehittämiseen. Sidosryhmätöinnistä saatu palaute kertoi, että ketjun toimijat kokivat säännölliset yhteiset tapaamiset tärkeinä tiedonvaihdonkanavina. Toimijan oma aktiivisuus vaikutti jonkin verran kokemukseen saadusta hyödystä. Mitä aktiivisemmin toimija osallistui yhteiseen kehittämiseen, sitä hyödyllisempänä hän sen koki.

Sidosryhmätapaamisten lisäksi hanke osallistui tiedonkulun kehittämiseen tuottamalla tietoa lammassalan tilanteesta. Hanke tuotti raportin tiedonkulusta tuotantoketjussa ja ketjun toimijoiden välillä. Tiedonkulkua kehittääkseen hanke kävi myös keskustelua alan tietojärjestelmien tuottajien kanssa. Hankkeessa toteutettiin lammastilastutkimus 2023, sekä tehtiin pieniä kuluttajatutkimuksia eri tilaisuuksissa, joissa hanke oli mukana. Kuluttajatutkimusten tulokset osoittivat, että kuluttajat ovat kiinnostuneita yleisesti lampaanlihan tuotannosta ja eläinten hyvinvoinnista. Useat tutkimuksiin vastanneet eivät olleet maistaneet lampaanlihaa tai käyttivät sitä varsin vähän. Syyksi vähäiselle lampaanlihan käytölle moni kertoi, ettei osaa laittaa ja maustaa lammasta oikein. Lisäksi lihan saatavuus koettiin heikoksi. Monilla istui myös todella tiukassa uskomus villasukan mausta. Hanke järjestikin yhdessä tilaisuudessa kuluttajille mahdollisuuden lampaanlihatuotteiden maistamiseen ja se sai kuluttajilta positiivista palautetta.

KUVA: Nina Kowisto

QR-koodien pilotointia ruoka kaupassa Helsingissä. Vasemmalta Nina Nihtilä, Marianne Reinikka ja Marjo Simpanen.

KUVA: Nina Kowisto

OKRA-messujen lavalla Annemari Sinikorpi ja Marianne Reinikka.

Lammassalan imagoviestintää

Hankkeessa tuotettiin erilaisia viestintämateriaaleja koko lampaanlihan tuotantoketjun hyödynnettäväksi. Materiaaleista löytyy kuluttajien kaipaamia reseptejä ja ruokaohjeita, valokuvia, rotokuvat ja -tietokortit Suomen yleisimmistä lammassroduista sekä videomateriaalia. Materiaalit löytyvät Suo-

men Lammasyhdistyksen sivuille perusteusta materiaalipankista. Hanke toteutti myös viime vuoden lopulla viestintäkampanjan, jossa jaettiin hankkeesta tuotettua Kotimainen lammasketju- videota Jyväskylän ammattikorkeakoulun somekanavissa melko pienellä rahallisella panoksella. Video tavoitti kampanjan aikana kymmeniä

oketjun kehittämistä

KUVA: Aija Hyrönen

KUVA: Aija Hyrönen

Lampurit opintomatkalla Ruotsissa.

tuhansia kuluttajia ja keräsi yli 15000 katselukertaa, joilla video katsottiin kokonaisuudessaan läpi. Suomalainen lammastuotanto kiinnostaa siis kuluttajia!

Kuluttajaviestintää tehtiin myös hankkeen QR-koodipilotissa, jossa lampaanlihapakkauksiin liitettiin QR-koodi, jonka takaa kuluttajat löysivät tietoa kotimaisesta lammastuotannosta. Hanke jalkautui pilotoinnin aikana Helsinkiin K-Supermarket Kamppiin esittelemään lammastuotantoa. Esittelypäivän jälkeen todettiin, että keskustelu kuluttajien kanssa olisi voinut olla aktiivisempaa ja varmasti parempiakin kohteita lammastuotannon esittelyyn olisi ollut. Totesimme kaupan olevan lauantaina päivällä enemmän ihmisten pikaisen pyörähdyskohde. Kuluttajien täytyy myös oppia käyttämään pakkauksissa olevia koodoja lammastalouteen liittyvän tiedon lähteeksi. Itsestään ilman opastusta koodoja avataan harvoin. Pilotointi toteutettiin yhdessä Reinin lihan, Vainion teurastamon ja Suomen Lammasosuuskunnan kanssa.

Monipuolista lammastuotannon kehittämistä

Hankkeen toimintaan kuului myös lammastilojen toiminnan kehittäminen pilottitilatoiminnan, materiaalien, tiedonjakotilaisuuksien ja työpajojen sekä benchmarking-opintomatkan kautta. Pilottitiloja oli mukana 10 kappaletta ja lammastilaneuvojen tekemiä pilottitilakäyntejä tehtiin hankeaikana yhteensä 35 kappaletta. Pilottitilojen kanssa valittiin tiloille kehittämiskohteet ja hyvin toimivat käytännön esimerkit, joista voitiin jakaa tietoa muille lammastiloille. Hyvistä käytänteistä tuotet-

tiin Laatukaritsaa lihaketjuun -tietokortit. Hankkeessa tuotettiin myös karitsan kasvatuslaskuri. Hanke järjesti yhteensä yksitoista tiedonjakotilaisuutta ja käytännön läheistä työpajaa, joissa oli hyvin osallistujia. Tiedonjakotilaisuudet käsittelivät karitsan kasvatuksen erivaiheita, elinolosuhteita ja ympäristöasioita. Työpajoissa perehdyttiin lampaiden käsittelyyn ja ruhojen luokitukseen teurastamolla ammattitaitoisen luokittajan avustuksella.

Benchmarking-opintomatkalla tehtiin reilu vuosi sitten Ruotsiin. Matkalla oli mukana lähes 30 lampuria ja lammalan toimijaa. Matkan ohjelmassa oli monipuolinen tutustuminen Ruotsin lammastuotantoon ja vierailukohteina oli muun muassa lammastiloja, teurastamoja ja nahkamuokkaamoja. Vierailimme myös ruotsalaisen lihan markkinointiin keskittyvän Svenskt Köttin toimistolla saamassa vinkkejä oman lammastuotantomme laajempaan markkinointiin. Osallistujat saivat matkalta hyviä vinkkejä omaan tuotantoon sekä tuotteistamiseen, unohtamatta mukavaa aikaa yhdessä toisten lampureiden kanssa.

Tulevaisuuden näkymät hankkeen jälkeen

Kotimaisessa lammalanalassa ja sen toimijoiden välisessä tiedonkulussa riittää vielä kehitettävää. Tiedonkulun paraneminen tekisi tuotannosta ennakoitavampaa ja vähentäisi kustannuksia ketjun kaikilla portailla. Sidosryhmätoiminnan jatkaminen on tärkeää, mutta myös tietojärjestelmien kehittämiseen on syytä panostaa edelleen. Myös kuluttajaviestintään ja kotimaisen lammalan imagon vahvistamiseen kan-

natta panostaa edelleen. Kuluttajille olisi hyvä järjestää mahdollisuuksia tuotteiden maistamiseen. Siten mielikuva villasukan mausta hälvenisi pikkuhiljaa kuluttajien mielistä.

Ajat ovat haasteelliset tuottajille. Alan ja ylipäättään maataloustuotannon kannattavuus on heikko ja inflaatio on nostanut tuotantokustannuksia. Toiminnan kehittämistä tarvitaan ja tähtäimenä tulee olla taloudellisesti kannattava tuotanto. Kun joku muu määrittää tuotteesta saatavan hinnan, on yksikkökustannuksen alentaminen tärkeä tekijä kannattavuuden parantamisessa. Nurmituotannon kehittämisessä olisi varmasti potentiaalia monella tilalla kannattavuuden parantamisessa. Monipuoliseen lammasteuvontaan ja edunvalvontaan panostaminen on edelleen tärkeää.

KIRJOITTAJA

Marianne Reinikka,

projektipäällikkö, Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hanke, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hanke oli Jyväskylän ammattikorkeakoulun hallinnoima ja ProAgria Etelä-Pohjanmaan ja Suomen Lammasyhdistyksen osatoiteuttama, Euroopan unionin maaseudun kehittämisen maatalousrahaston rahoittama hanke. Hanke toimi ajalla 1.1.2022-31.12.2023

Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto: Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Historiikkia ja tulevaisuutta: Suomessa on toteutettu eläingenivarat

Suomi on yksi ensimmäisistä maista kansainvälisesti, joka aloitti kansalliset toimenpiteet eläingenivarojen ylläpitämiseksi ja säilyttämiseksi. Tänä vuonna on tullut kuluneeksi 40 vuotta, kun valtiovalta aktivoitui turvaamaan kotieläinten monimuotoisuutta nykyistä ja tulevaa käyttötarkoitusta varten. Geenivaroilla tarkoitetaan toiminnallisia perintötekijöitä sisältävää geneettistä eli perinnöllistä ainesta, joka on tai saattaa olla maa- ja elintarviketalouden kannalta hyödyllistä ja joka ylläpitää kotieläinten sopeutumiskykyä tulevaisuuden olosuhteisiin.

KIRJOITTAJA

Juha Kantanen

Luonnonvarakeskus

Ensimmäiset toimenpiteet vuonna 1984

Maa- ja metsätalousministeriön nimeämä Kotieläinten geenianestoinstitutio luovutti mietintönsä (Komiteamietintö 1983: 76) silloiselle maa- ja metsätalousministeri **Taisto Tähkämaalle** 30.12.1983. Kotieläinten geenianestoinstitutin puheenjohtajana toimi edesmennyt professori **Kalle Majjala**. Hän edisti kesytyttyjen eläinten geenivarojen ja biologisen monimuotoisuuden säilytystoimia ei pelkästään Suomessa, mutta myös kansainvälisesti.

Kotieläinten geenianestoinstitutin mietinnön suosituksia, joilla käynnistettiin uhanalaisimpien alkuperäisrotujen suojelutyö, alettiin toteuttaa jo heti seuraavana vuonna, vuonna 1984. Professori Kalle Majjala esitti silloiselle Vankeinhoitolaitoksen (VAHO) ylijohtajalle **Karl Johan Långille**, että valtion omistamat vankilamaatilat alkaisivat kasvattaa alkuperäisrotuja. K. J. Lång teki päätöksen, ja niinpä ensimmäiset itäsuomenkarjan eläimet hankittiin

tiin Sukevan vankilatilalle Sonkajärvelle ja pohjoissuomenkarjan eläimet Pelson vankilatilalle Vaalaan. Vankilatilat pelastivat nämä kriittisesti uhanalaiset rodut. Tästä kansallinen eläingenivaratyö on Suomessa alkanut.

Lammageenipankki Pelson Louelle

Pelson vankilamaatilalla oli pidetty lampaita vuodesta 1969 lähtien. Vuonna 1984 Pelsonsuolle rakennettiin uusi lampola. Pelson lampolassa kasvatettiin erivärisiä suomenlampaita ja kainuunharmaslampaita. Se toimi näiden alkuperäisrotujen säilytyskarena, elävänä geenipankkina ja suomenlampaan jalostuslampolana. Pelson lampolan monipuolisuutta kuvaa se seikka, että se oli myös tutkimuslampola. Pelson

vankilamaatilalla ja silloisella Maatalouden tutkimuskeskuksella (MTTK:lla) oli vuosina 1986-1995 tutkimusyhteistyösopimus lihakkuus- ja villaominaisuuksien tutkimiseksi ja kehittämiseksi.

Vankilamaatilojen tekemä ainutkertainen alkuperäisrotujemme säilytystyö päättyi 2000-luvulla. Sukevan vankilatilalla kyytöt ja länsisuomenkarjan eläimet siirrettiin Kainuun ammattiopistoon Kajaaniin ja Ahlmanin ammattiopistoon Tampereelle vuonna 2008. Pelson lapinlehmät ja lampaat muuttivat kesällä 2022 Ammattiopisto Lappian Maaseutuyrittäjyyden Osaamiskeskuksen kampukselle Louelle Tervolaan. Alkuperäisrotujen säilytys- ja jalostustyö jatkuu nyt kolmessa ammattiopistossa.

Nykyinen ohjelma

Kotieläinten geenianestoinstitutin mietintöä uudistettiin vuonna 2004, kun maa- ja metsätalousministeriö julkaisi Suomen kansallisen eläingenivaraohtelman (MM-M:n julkaisuja 17/2004). Nykyinen eläingenivaratoiminta perustuu vuonna 2018 valmistuneeseen Suomen maa-, metsä- ja kalatalouden kansalliseen geenivaraohtelmaan. Sitä koordinoi Luonnonvarakeskus.

Kansallisen geenivaraohtelman tärkeänä tavoitteena on edistää suomalaista kotieläintaloutta ja ylläpitää kotieläinrotujen ja siten kotieläinlajien geneettistä eli perinnöllistä monimuotoisuutta nykyistä ja tulevaa käyttötarkoitusta varten. Kysymys on kotieläinten geenivarojen ja kesytyttyjen eläinlajien sopeutumiskyvyn takaamisesta muuttuviin olosuhteisiin. Suomenlampaan, kainuunharmaksen, ahvenanmaanlampaan

**Aivan uutena
kehityskohteena testataan
jatkossa pässien ja
pukkien siittiöiden keruuta
teurastettujen eläinten
lisäkiveksistä.**

Ostamme kaikenikäisiä lampaita ja vuohia teuraaksi ympäri vuoden.

**Lallin
Lammas**

Teurastus, lihanleikkaus
ja tyhjiöpakkaus
myös rahtityönä

Lallin Lammas Oy
Mikolanlenkki 80, 27730 TUISKULA
Puh. 0400 884 335
asiakaspalvelu@lallinlammas.inet.fi

**Toisena uutena geenivarojen
säilytysmenetelmänä on
pakastaa yksilön perimän
sisältävää kudospateriaalia.**

Geniivarohjelmaa 40 vuoden ajan

Minimitavoite on, että meillä on pitkäaikaissäilytyksessä 50 suomenlammas-, 25 kainuunharmaa- ja 25 ahvenanmaanlammaspässin siemenannoksia. Tavoite on pakastaa siemennestettä 25 suomenvuohipukista.

ja suomenvuohen geneettisen materiaalin, so. siemennesteen ja alkioiden, kokoaminen pakastettuun geenipankkiin, kuuluu kansallisen geenivaroohjelman toimenpiteisiin. Alkio- ja siemennestegeenipankeista voidaan palauttaa rodusta hävinnyttä geneettistä variaatiota. Pakastegeenipankki on erittäin tarpeellinen, kun rodusta on menetetty yksilöitä tautiepidemioiden puhkeamisen tai muun katastrofin vuoksi.

Alkuperäisrotuisten pässien ja suomenvuohipukkien siemennestettä on pakastettu rotujen geenivarojen pitkäaikaissäilytystä varten. Minimitavoite on, että meillä on pitkäaikaissäilytyksessä 50 suomenlammas-, 25 kainuunharmaa- ja 25 ahvenanmaanlammaspässin siemenannoksia. Tavoite on pakastaa siemennestettä 25 suomenvuohipukista. Alkioita on tuotettu Luonnonvarakeskuksen laboratoriossa. Teurastettujen uuhien munasarjat on tuotu alkiolaboratorioon ja niistä on imetty munasoluja, jotka on hedelmöitetty suvultaan ja muilta kriteereiltään sopivien pässien pakastetulla siemennesteellä. Nyt nestetytpeen on pakastettu 169 alkuperäisrotuisten (suomenlammas ja kainuunharmaa-lammas) lammasarjojen alkioita. Suomenvuohen alkioiden pakastusta kokeillaan vuonna 2024.

Aivan uutena kehityskohteena testataan jatkossa pässien ja pukkien siittiöiden keruuta teurastettujen eläinten lisäkiveksistä. Näin kerättyjen lisäkiveksiittiöiden pakastus on jo onnistunut naudalla, hevosella ja porolla. Tämä menetelmä voisi tarjota oivan lisäkeinon laajentaa tehokkaasti pässien ja pukkien valikoimaa geenipankissa, millä olisi perinnöllisen monimuotoisuuden ylläpidon kannalta positiivisia vaikutuksia.

Toisena uutena geenivarojen säilytysmenetelmänä on pakastaa yksilön perimän

Suomenvuohen geenivarojen kansallinen säilytystyö alkoi pukkien siemennesteen pakastuksella. Nyt tavoitteena on myös saada suomenvuohen alkioita geenipankkiin.

KUVA AJA: Petra Tuunainen

sisältävää kudost materiaalia. Tällaista materiaalia ovat muun muassa ihosolut. Eläimestä otetusta ihon koepalasta voidaan laboratoriossa kasvattaa sidekudossoluja säilytettäväksi geenipankkiin. Kudost näytteitä voidaan kerätä kaikista yksilöistä vuodenaikaan, lisääntymisvaiheeseen, ikään tai sukupuoleen katsomatta. Tätä tekniikkaa ei ole vielä hyödynnetty Suomen Kansallisessa geenivaroohjelmassa, mutta tavoitteena on käyttää tätä säilytysmenetelmää kotieläin-

ten geeniperimän pakastukseen jo lähitulevaisuudessa. Jos harvinaisen lammasta tai vuohisuvun eläimestä ei saada alkioita tai sukusoluja, tarjoaa tämä kudost näytteiden pakastus viimeisen keinon säilyttää sukujen geeniperimää. Näitä näytteitä voidaan tulevaisuudessa hyödyntää uusilla keinollisilla lisääntymisteknologioilla. Sitä, mitä mahdollisuuksia on käytettävissä vaikkapa 50 tai 100 vuoden päästä, emme vielä tiedä.

**Ostamme nautaa, lampaita, ylämaan karjaa ja vuohia
Myös rahtiteurastus ja leikkuu omassa leikkaamossa**

Ilmoita teuraat
tommi.tirkkonen@vainionteurastamo.fi
Puh. 050 336 7547
tai
www.vainionteurastamo.fi

Kysy lisää leikkuupalveluista
tomas.eklund@vainionteurastamo.fi
Puh. 050 557 8877
tai
www.lihatukku.fi

Suomen Lammasyhdistys kutsui syyskokouksessa 2023 kolme uutta kunniajäsentä, Marja-Liisa Sevón Aimosen, Asko Mäki-Tanilan ja Matti Koiviston. Heidät esitellään kuluvaan vuoden Lammas & vuohi -lehdissä.

Ideanikkari

Marja-Liisa Sevón-Aimonen

on edistänyt lammastaloutta monipuolisesti

Maatalous- ja metsätieteiden maisteri, tutkija **Marja-Liisa Sevón-Aimonen** on edistänyt työuransa aikana monipuolisesti suomalaista lammastaloutta. Tekemästään laadukkaasta urastuksesta suomalaisten lammastilojen hyväksi Suomen Lammasyhdistys ry palkitsi hänet yhdistyksen kunniajäsenyydellä vuonna 2023.

Ensin yliopistoa

Marja-Liisa Sevón-Aimosen kiinnostus lampaisiin heräsi Pohjois-Lapissa Helsingin yliopiston Muddusjärven tutkimusasemalla

Inarissa, hänen seuratessaan tutkimusase-
man lammaskatraan saumatonta toimintaa
laumana.

– Suoritin opintojeni loppupuolella tutkimuslaitosharjoittelun Muddusjärvellä. Ensimmäisen kerran näin ison lammaslau-
man. Käsitin, että lampaat katselevat ympäröivää maailmaansa, tajuavat ja kokevat sen laumana, kollektiivisesti, eivät niinkään yksittäisinä yksilöinä. Lampaiden sielunelämä teki minuun vaikutuksen, kertoo Marja-Liisa harjoittelun aikana tekemistään havainnoista lampaiden luonteesta.

Marja-Liisa Sevónin kasvuympäristö oli Helsingin maalaiskunnassa Korsossa, joka

on osa nykyistä Vantaan kaupunkia. Kotona heillä ei ollut lampaita tai muitakaan maatalouseläimiä, mutta naapuristossa oli vielä silloin maataloja lehmineen ja kanoineen. Eläinrakkaana Marja-Liisa suunnit-
teli alun perin eläinlääkärin uraa, mutta puhjennut allergia mietittyi valitsemaan tätä ammattia. Hän aloitti opinnot Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa pääaineenaan kotieläinten jalostustiede. Valmistumisen myötä seurasi työt yliopiston Kotieläinten jalostustieteen laitoksen assistenttina, johon kuului opetusta, opinnäytetöiden ohjausta ja runsaasti hallintotyötä.

Sitten tutkimuslaitosta ja maatilan emännöityä

Vuonna 1994 Marja-Liisa Sevón-Aimonen aviopuolisonsa kanssa ryhtyivät maanviljelijöiksi miehen kotitalalle Pöytyälle sukupolvenvaihdon myötä. Samalla Marja-Liisa aloitti tutkijana silloisessa Maatalouden tutkimuskeskuksessa, joka muuttui MTT, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskukseksi vuonna 2001 ja Luke, Luonnonvarakeskukseksi 2015.

– MTT:ssä Jokioisilla tutkimushankkeen keskittyivät aluksi sikojen jalostusarvosteluihin, sianlihan laatu- ja elintarviketutkimukseen ja sikojen hedelmällisyyteen, selvittää Marja-Liisa Sevón-Aimonen tutkimuslaitostyönsä alkuajoista.

Mutta sitten työrepertuaariin tulivat lampaat.

Ja monipuolista lammastutkimusta

Vuosituhaten vaihtuminen 2000-luvulle loi laajasti uhkakuvia tietojärjestelmien toiminnolle, eikä lammastaloukseen selvinnyt ilman sopeutumista milleniumin haasteisiin. Marja-Liisalla oli keskeinen rooli, että lampaiden arvosteluohjelma saatiin onnistuneesti päivitettyä. Lammastutkimusprojektit jatkuivat. Seuraavana oli muun muassa lampaiden lihakuusarvostelua kehittänyt projekti, jolla saatiin lihakuusta parantava jalostusarvostelu rutiinikäytäntöön.

Myös EU:n tutkimus- ja rahoituskuviot tulivat tutuiksi. Luonnonvarakeskus oli mukana eurooppalaisessa iSAGE-hank-

KUVA: Kaie Ahiskog

Joskus on tutkijankin hyvä nähdä tutkimuksensa kohde.

”Annetaan alkuperäisrotujemme olla alkuperäisrotuja. Sellaisia, jotka tekevät niistä erilaisia kuin ulkomailta tuodut rodut.”

Marja-Liisa on monelle tuttu luennoitsijana. Hän on äskettäin jäänyt eläkkeelle Luonnonvarakeskuksesta.

keessa (Innovation for Sustainable Sheep and Goat Production in Europe), johon osallistui tutkimuslaitoksia, neuvonta- ja jalostusorganisaatioita Suomen lisäksi Espanjasta, Iso-Britanniasta, Italiasta, Kreikasta, Ranskasta ja Turkista. Hanke edisti Euroopan lammasta- ja vuohituotannon kestävyttä ja sopeutumista huomioimalla ilmastonmuutoksen haasteet, nousevat rehuhinnat ja talouden epävarmuus.

– Me Lukessa keskityimme erityisesti parantamaan suomalaista lammastaloustusohjelmaa. Meille tärkeää oli lampaan ominaisuuksien jalostusarvolaskennan kehittäminen sekä päivittää lihakkuutta ja kasvua kuvaavien ominaisuuksien arvostelut, kertoo Marja-Liisa Sevón-Aimonen iSAGE-hankkeen Suomen osuudesta.

Marja-Liisa Sevón-Aimonen on toiminut Suomen Lammasyhdistyksen jalostusvaliokunnassa sekä asiantuntijajäsenenä että puheenjohtajana. Lisäksi hän on tuttu luennoitsija kotimaan lammasseminaareissa. Marja-Liisa mainitsee, että ProAgrian laaja kotimainen lammastaloustietosisältö sisältää yli 1 500 000 lampaan polveutumista- ja tuotostietoja, mistä saa aina louhittua uutta tietoa monien esitelmien aiheeksi.

– Näin isosta aineistosta on voinut laskea käytännön tärkeää tietoa rotujen eroista ominaisuuksissa tai vaikkapa vuodenaikaisvaikutuksia tuotoksiin ja kasvuihin, joita sitten on ollut innostavaa esitellä lampu-

reille. Samaa ainestoa olen hyödyntänyt, kun olen luennoinut lampaiden jalostusarvostelusta lampureille ja lammastalouden neuvoijille, Marja-Liisa toteaa.

”Annetaan alkuperäisrotujen olla alkuperäisrotuja”

Ennen eläköitymistä vuonna 2023 tutkija Marja-Liisa Sevón-Aimonen Luonnonvarakeskuksesta toimi päättäjänä ja ideanikkarina maa- ja metsätalousministeriön rahoittamassa tutkimus- ja kehityshankkeessa, jossa tuotettiin alkuperäisrotujen – suomenlampaan, kainuunharmaksen, ahvenanmaanlampaan ja suomenvuohen – populaatiorakenteen seurantaan erittäin oleellinen laskentaruutiini. Sen tavoite on turvata rotujen perinnöllinen monimuotoisuus ja reagoida siihen, jos vaikkapa joku sukuhaara alkuperäisroduistamme on vaarassa hävitä tai eläinten välinen sukulaisuusaste kasvaa. Tästä on hyötynyt niin käytännön jalostustyöhön kuin Suomen maa-, metsä- ja kalatalouden kansallisen geenivarojaohjelman toteuttamiseen.

– On todella kannustettavaa, että meillä on erittäin ammattitaitoisia, isoja lammasta- ja vuohitiloja, joissa tuotanto perustuu alkuperäisrotuihimme. Se luo lammasta- ja vuohitalouteen monimuotoisuutta ja erikoistumismahdollisuuksia. Alkuperäisroduillamme on poikkeuksellisia

ominaisuuksia villassa, lihassa tai vaikkapa luonteessa, joita ei ole syytä hukata, toteaa Marja-Liisa Sevón-Aimonen.

– Annetaan alkuperäisrotujemme olla alkuperäisrotuja. Sellaisia, jotka tekevät niistä erilaisia kuin ulkomailta tuodut rodut.

Työuransa kokemuksen perusteella Marja-Liisa Sevón-Aimonen suosittelee nuorelle, ammatinvalintaa pohtivalle opiskelijalle tutkijan työtä.

– Se työ soveltuu henkilölle, joka haluaa kartoittaa asioita, mitkä selvittävät havaintoja ympäristöstämme ja miten eri tekijät riippuvuussuhteineen luovat sen, mitä näemme ja mittaamme. Työ on välistä yksinäistä puurtamista, koko ajan pitää oppia uutta, mutta samalla monipuolista ja kansainvälistä. Ja pystyy itsekin ohjaamaan, mitä tekee.

Marja-Liisa, mitä sanoisit 20-vuotiaalle Marja-Liisalle?

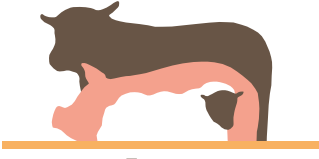
– Opi erityisesti englannin kieli hyvin ja mene vuodeksi opiskelemaan tai töihin maahan, jossa puhutaan pääasiassa englannin kieltä ja jossa joudut sitä aktiivisesti jatkuvasti käyttämään. Sillä sinusta tulee tutkija, joka tarvitsee englannin kieltä usein.

KIRJOITTAJA

Juha Kantanen

Luonnonvarakeskus

**KOKO SUOMEN
LAMMASTEURASTAMO**

Tajma

Osto ja palautus
Daniel puh. 045 7342 6730

Kolmiosaisen juttusarjan toinen osa, jossa käsitellään lampaiden hyvinvoinnin valvontaa ja eläinsuojeluvalvontaa teurastamolla. Juttusarjan viimeiseen osaan jätettiin lampaita koskevan lainsäädännön vähimmäisvaatimusten läpikäynti, sillä lampaita koskevaa uutta valtioneuvoston asetusta ei ole vielä saatu, vaikka uusi eläinten hyvinvointilaki vuoden alusta jo astuiin voimaan.

Juttusarjan tarkoitus on:

- kertoa, mitä tarkoittaa eläinsuojelutarkastus tilalle (kts Lammis & vuohi 5/2023),
- käydä yleiskielisesti läpi lampaita koskevat lain vähimmäisvaatimukset,
- ohjata huomiota teuraseläinten kuntoon
- vähentää omalle kohdalle osuvan tarkastuksen pelkoa ja siitä aiheutuvaa stressiä.

Eläinten hyvinvoinnin valvonta teurastamolla

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA

Nina Nihtilä

eläinlääkäri

Teuraseläinten hyvinvointiin liittyen valvonta voidaan jakaa teuraskuljetuksen aikana ja teurastamolla tapahtuvaan valvontaan, joista keskitymme pääosin jälkimmäiseen. Teurastamolla valvonta jatkautuu vielä elävien lampaiden ja ruhojen tarkastuksiin. Aloitamme kuitenkin käymällä läpi, miten hyvät teuraat valmistellaan tilalla.

Miten lampaat valmistellaan teuraaksi lähtöön?

Laadukkaan teuraskaritsan valmistelu aloitetaan hyvällä tilalla jo siinä kohtaa, kun valitaan astutettavia uuhia ja sopivaa isäpääsiä. Terveiden, hyvin kasvavien teuraskaritsoiden tuottamista ei siis jätetä sattuman varaan, vaan lopputulos saavutetaan pitkäjänteisellä suunnittelulla ja sitkeästi tehdyllä työllä.

Tuottajan rahapussia ja teurastamoa ilahduttavia teurasruhoja saadaan, kun lampuri:

- tietää, mitä omalla eläinaineksella on mahdollista saavuttaa,
- ruokkii lampaansa tuotantovaiheen mukaisesti ja suojelee niitä loistartunnoilta,
- punnitsee teuraita säännöllisesti eli seuraa niiden kasvua ja
- osaa tehdä näiden perusteella teurasennusteita.

Lampaiden hyvinvoinnin ja lihan laadun kannalta olisi ehdottoman tärkeää minimoida stressitekijät teuraaksi lähtöön liittyen. Tästä voidaan huolehtia esim. ryhmittelemällä lampaat hyvissä ajoin ennen lähtöä, jotta ne saavat keskinäisen arvojärjestyksensä selvitettyä. Yleensä ryhmittelyyn

sopeutumisen havaitsee parhaiten siitä, että lampaat käyttävät pääosan ajasta syömiseen ja märehkimiseen eivätkä keskinäiseen kahinointiin. Optimitilanteessa teuraskaritsat ovat käytännössä syntymästä teurasikästä asti tuttuja naamojen kanssa, ja ainoat ryhmittelyt ovat vieroitukset ja tarvittaessa pässikaritsoiden erottelu uuhikaritsoista.

Ruokinnan muutokset ovat märehittäjälle aina stressitekijöitä. Niihin lasketaan myös paasto ennen teurastusta (rehun antaminen lopetetaan, vettä saa olla tarjolla). Paasto on kuitenkin erittäin tärkeä teurastushygienian kannalta. Eikä terveen teuraskaritsan karitsan tai aikuisen lampaan pötsi suinkaan tyhjene lyhyellä paastolla, sillä pelkän pötsin tilavuus on vajaa 20 litraa. Lampaalla siis riittää paastollakin märehdittävää omiksi tarpeiksi.

Paastolla pötsissä oleva rehumäärä ja pötsin paine kuitenkin vähenevät, samoin tapahtuu muissakin mahoissa. Myös suolistot ja virtsarakko tyhjenevät, jolloin lampaat ulostavat ja virtsaavat vähemmän kuljetuk-

5 tärkeintä pointtia

- **merkintä ja rekisteröinti kunnossa**
- **teuraskypsyyden arviointi**
- **puhtaat ja kuivat eläimet**
- **paasto 12–24 h**
- **tunne eläinaineksesi!**

sen aikana ja teurastamon navetassa. Tällöin ne myös sotkevat vähemmän toisiaan, jolloin villa pysyy puhtaampana ja pötsin paine vatsaonteloa avatessa on pienempi, jolloin pötsineste ei sotke elimiä ja ruhoa niin herkästi. Yli 24 h pitkää paastoa rehus- ta tulee kuitenkin välttää, koska lampaan verensokerin merkittävästi laskiessa lihan laatu heikkenee.

Hyväkuntoinen, normaalissa kuntosuorituksessa oleva lammas tai karitsa kestää paaston, kuljetuksen ja stressin paremmin ja myös palautuu rasituksista nopeammin kuin valmiiksi heikkokuntoinen, rasvaton eläin.

Lampurin kannattaa selvittää käyttämänsä kuljetusyrityksen ja teurastamon aikataulut siten, että osaa ottaa teuraserän paastolle sopivaan aikaan ennen lähtöä. Joskus paastoa ei tilalla varsinaisesti edes tarvita, jos paasto muodostuu lampaiden ollessa teurastamon

Ei-teuraskypsä karitsa.

Erittäin nälkiintyneen 9-kuisen karitsan ruho, ruhopaino vain 4,9 kg, ruho hylättiin.

Kolme kylkiluun murtumaa karitsalla.

gia- ja valkuaisvarastoja nopeammin kuin pystyy niitä rehua syömällä korvaamaan.

Teuraaksi lähetettävien lampaiden kuljetuskuntoisuudesta vastaa aina ensisijaisesti tuottaja. Kuljettajan tulee kieltäytyä ottamasta kyytiin lammasta, joka ei ole kuljetuskuntoinen. Etenkin karitsoita kuormatessa voi joskus olla vaikea havaita joukosta poikkeavasti liikkuvaa tai vain lievästi huonokuntoista yksilöä. Tässä korostuu tuottajan vastuu tarkistaa ja ryhmitellä lampaat hyvissä ajoin siten, että ne sukupuolen ja koon puolesta ovat mahdollisimman tasaväkisessä ryhmässä ja hyväkuntoisia, jotta ne selviävät kuljetuksen aiheuttamasta stressistä ja rasituksesta.

Ammattimaisten lammas tilojen teuras-kuljetukset tehdään pääosin kuljetusliikkeiden kalustolla. Osa suuremmista tiloista toki vie teuraat itse omalla kalustollaan, mutta monesti teuraserien koon takia on käytännöllisempää käyttää ammattikuskia ja -kalustoa. Pienten erien sovittaminen kaupallisiin kuljetuksiin on myös haastavampaa, minkä takia ne saattavat joutua odottamaan teuraskyytiä pitkiäkin aikoja.

Joskus lampaista joudutaan kuljetusautossa yhdistämään vieraan tilan lampaiden kanssa. Tämä ei ole optimaalinen tilanne, mutta joskus eri tilojen eläinryhmien yhdistäminen on väistämätöntä. Jos tilalta lähtee esimerkiksi yksi uuhikaritsa ja useita pääsipoikia, yksittäisen uuhikaritsan on rauhallisempi matkustaa ja odottaa teurastamolla vieraan tilan uuhien kanssa, kuin oman tilan pääsien joukossa. Tuottajan kannattaa valmistella teuraat siis myös sitä silmällä pitäen, että molempia sukupuolia tulee kuljetukseen järjestyksen mukaisesti erät – karsinakoot kaupallisissa kuljetuksissa vetävät yleensä 10–30 lammasta, riippuen väliseiniä määräst.

navetassa odottamassa vaikka yön yli. Hyvä keskusteluyhteys ja järkevä aikataulutus karjakuskin ja teurastamon kanssa lisää merkittävästi lampaiden hyvinvointia ja teuraiden laatua. Selvitä siis, koska varsinainen teurastus tapahtuu ja kauanko lampaasi suurinpiirtein odottavat teurastamolla.

Viime heikillä täyteen syötetyt lampaat eivät ole ruhopainoltaan sen parempia kuin paastotetutkaan, koska ruhopainoon ei ruoansulatuskanavan sisältö vaikuta. Teuraaksi valmistelu runsaan ruokinnan suhteen tapahtuu siis useita viikkoja ennen teurastusta, ei edellisinä päivinä. Pahimmillaan äkillisesti ennen teuraaksi lähtöä aloitettu väkirehun syöttö tai vahvempi säilörehu saa vain pötsin happamaksi ja lampaat ripulille, mistä seuraa lihan laadun heikkeneminen ja lampaiden tarpeeton likaantuminen.

Villan pituudella on suuri merkitys teurastuksen sujuvuuteen ja hygieniaan, mutta myös lampaiden kuljettamisen sujuvuuteen. Lyhytvillaisia lammasta ei voi vahingossakaan tarttua villoista, jolloin nahanalaisten ruhjeiden todennäköisyys pienenee ja ruhojen laatu paranee. Kerityt lampaat

eivät myöskään kärsi kuumastressistä kuljetusvälineessä tai teurastamon navetassa niin herkästi, kuivikkeet eivät tartu villaan ja lampaat pysyvät kuivempina.

Vainion teurastamon omistaja **Henri Vainio** kuvailee, että pitkävillaisen tai mären lampaan teurastusprosessi vie merkittävästi enemmän aikaa – tunnissa teurastaa vain 35 märkää tai pitkävillaista lammasta, kun kuivia, puhtaita ja lyhytvillaisia tekee 50 tunnissa.

Piirtoalueen kerintä auttaa merkittävästi. Joka tapauksessa teurastamolle tulee lähetää vain puhtaita ja kuivia lampaista.

Kerinnän vaikutus karitsoiden kasvun tehostamiseen aineenvaihduntaa nopeuttamalla toimii vain, jos karitsoilla on kerinnän jälkeen asianmukaiset olosuhteet ja riittävä rehustus. Pahimmillaan kerityt karitsat saattavat jopa heikentyä, jos olosuhteet ja ruokinta ovat puutteellisia kerinnän jälkeen. Kerintä lisää energian- ja valkuaisen tarvetta ja lampaan termoneutraali alue muuttuu merkittävästi. Kylmästressistä kärsivän lampaan kuiva-aineensyöntikyky myös heikkenee, jolloin eläin kuluttaa ener-

Miten elävät lampaat tarkastetaan?

Teurastamolla lampaat tarkastaa Ruokaviraston palveluksessa oleva tarkastuseläinlääkäri. Eläinlääkäri ei siis ole virkasuhteessa teurastamoon ja on näin ollen puolueeton, eläinten hyvinvointia ja elintarvikkeiden turvallisuutta valvova henkilö.

Tarkastuseläinlääkäri tarkastaa eläimet teurastamon navetassa aina ennen teurastusta. Tätä kutsutaan ante mortem -tarkastukseksi eli elävänä tarkastukseksi. Se on tehtävä 24 tunnin kuluessa eläinten saapumisesta teurastamoon ja se on voimassa vain 24 tuntia.

Tarkastuseläinlääkäri voi milloin tahansa vaatia ylimääräistä ante mortem -tarkastusta, jos katsoo sellaisen tarpeelliseksi. Ylimääräinen tarkastus tulee kyseeseen esimerkiksi ratarikon takia, jos teurastuksen aloittaminen venyy yli 24 tuntia edellisestä am-tarkastuksesta tai eläinlääkäriin tietoon on tullut seikkoja, jotka voivat vaikuttaa eläinten teuraskelpoisuuteen (mahdolliset lääkitykset, sairaudet, rekisteröinnin tai merkinnän puutteet).

Teurastamolla eläimet tulee ruokkia, juottaa ja lypsää, jos ne viettävät teurastamon navetassa yli 12 tuntia kuljetusvälineestä purkamisen jälkeen.

Purku tulee aina tapahtua mahdollisimman pian saapumisesta. Teurastamolla pyritään ryhmittelyä pitämään samana kuin kuljetusvälineessä. Tarvittaessa tehdään samoja kompromisseja kuin kuljetusvälineeseen ryhmitellessä. Luomueläimiä ja tavanomaisia ei kuitenkaan koskaan sekoiteta kummassakaan.

Elävänä tarkastukseen kuuluu yleensä lampaiden silmämääräinen tarkastaminen, mutta tarvittaessa yksityiskohtainen kliininen tarkastus. Harjaantunut silmä näkee nopeasti, ovatko teurastamolle saapuneet lampaat hyväkuntoisia vai onko niitä syytä tarkastella yksilöllisemmin. Monesti teurastamon henkilökunta on jo lampaiden purkutilanteessa saattanut havaita jotakin, josta tarkastuseläinlääkäriä heti tiedotetaan.

Koska lampaat ovat teurastamon navetassa yleensä aina ryhmässä, ryhmä tyypillisesti kävellään läpi ja katsotaan, että kaikki nousevat jaloilleen, ovat riittävän puhtaita ja hyväkuntoisia teurastettavaksi, niiden korvamerkit ovat kunnossa, jotta lampaat voidaan yksilöidä ja jäljittää.

Tässä kohtaa saatetaan havaita esimerkiksi loukkaantuneita, erittäin likaisia, sairaita tai puutteellisesti merkittyjä lampaita ja silloin voi ylittyä kynns hylätä eläin jo elävänä tarkastuksessa. On myös mahdollista lopettaa yksittäinen lammas navettaan ja siirtää ne siitä linjastoon post mortem -tarkastusta varten. Teurastamo ei ole paikka, johon lähetetään lampaat, jotka kuuluisivat raatokeräilyyn. Ammattitaitoa on se, että tuottaja osaa valikoida tilalla, mitä teuraaksi lähettää.

Pitkävillainen karitsa, joka on hidas ja epähygieeninen työstää linjastossa.

Mitä ruhoista tarkastetaan?

Post mortem -tarkastus eli varsinainen lihan tarkastus tapahtuu teurastuksen jälkeen ja siinä arvioidaan ensisijaisesti ruhon kelpaamista elintarvikkeeksi, mutta myös eläinsuojelullisia näkökohtia.

Tarkastuseläinlääkärillä on lakisääteinen velvollisuus tehdä eläinsuojeluilmoitus, jos hän epäilee eläinten hyvinvointilakia rikotun teurastamolla, kuljetuksessa tai tilalla. Ilmoitus tehdään tilan hoitavalle eläinlääkärille, alueen kunnan- tai valvontaeläinlääkärille, aluehallintovirastolle ja teurastamotoimijalle sekä tarvittaessa kuljetusyritykselle. Sen perusteella varsinaisen eläinsuojelutarkastuksen tekee aikanaan kunnan-, valvonta- tai läänineläinlääkäri.

Jokainen ruho ja jokainen elinrippu tarkastetaan yksilöllisesti. Tarkastus on pitkälti visuaalinen, mutta esimerkiksi keuhko-muutokset havaitaan parhaiten tunnustelemalla keuhkokudos sormin, pelkät värimuutokset eivät ole luotettavia.

Käytännössä kaikki poikkeamat kirjataan lihan tarkastuslöydöksiä, joista osa voi johtaa ruhon ja/tai elimien hylkäämiseen tai osahylkyy, jolloin esimerkiksi pelkkä toinen munuainen tai jokin ruhon osa hylätään elintarvikekäytöstä. Ruholle voidaan myös määrätä erityisehtoja kuten kuumenuskäsittely. Kaikki löydökset kirjataan lihan tarkastuspäiväkirjaan. Ruokavirastolle ilmoitettavia löydöksiä ovat muun muassa niveltulehdukset, paiseet, luunmurtumat, ruhjeet, erittäin likaiset eläimet ja maksamadot. Lihantarkastuksesta tehdään kirjallinen, valituskelpoinen päätös.

Tarkastuseläinlääkäriin huoli eläinten hyvinvoinnista herää, jos jo elävänä tarkastuksessa havaitaan huonokuntoisia tai peräti lopetuskuntoisia eläimiä, joiden paikka elintarvikeketjun sijaan olisi raatokeräilyssä. Yksittäisetkin erittäin huonokuntoiset lampaat teurasryhmässä voivat johtaa eläin-

suojeluilmoitukseen. Huomioita herättävää on myös, jos lampaat ovat erityisen likaisia tai poikkeuksellisen pienikokoisia, tai niissä havaitaan fyysisiä vammoja.

Varsinaisessa lihan tarkastuksessa silmiinpistävää on, jos ruhot ovat ikään nähden poikkeuksellisen pieniä tai jopa nälkiintyneitä, tai niissä havaitaan useita löydöksiä, jotka herättävät epäilyn eläinten ruokinnan, hoidon tai elinolosuhteiden puutteista tilalla. Yksittäisiä lihan tarkastuslöydöksiä yksittäisissä lampaissa tavataan säännöllisesti. Mutta siinä tapauksessa, kun isossa osassa teuraserää löytyy muutoksia tai yksittäiset muutokset ovat erityisen vakavia, herää huoli, voiko kyseessä olla hyvinvointiongelmia. Tällaisia voivat olla esim. luunmurtumat, ruhjeet tai nälkiintyminen.

Teurastamon näkökulmasta harmillisin ongelma lampaiden hyvinvoinnissa ja siten teuraiden laadussa on puutteellinen ruokinta tai hoitamaton sisäloisongelma, jonka takia karitsat jäävät rajusti alipainoiksi, kertoo Henri Vainio. Tässä kohtaa teurastamo tekee lampaiden hyvinvoinnin kannalta tärkeää työtä hinnoitellessaan hyvät ruhot hyvin. Heikoista saattaa lähteä jopa lasku tuottajalle, jos ruhot joudutaan teurastuksen päätteeksi hävittämään.

Lammasteurastamot ja Suomen Lammassosuuskunta ovat tehneet osaltaan hyvää työtä ohjatakseen tuotantoa siihen suuntaan, että tuotetut ruhot ovat laadukkaita ja samalla lampaat voivat hyvin. Hyvin kasvanut, terve lammas tuottaa parhaiten. Tuottajien kannattaa ehdottomasti perehtyä oman teurastamonsa hinnastoon ja peilata sitä tuottamiensa ruhojen luokituksiin. Myös teurastamon, osuuskunnan, lampurikollegojen, neuvojen tai eläinlääkäriin kanssa juttelu ja joskus jopa pienikin muutokset omissa tuotantotavoissa voi naksauttaa omaa tuotantoa pykälän tai useammankin kannattavampaan suuntaan ja parantaa lampaiden hyvinvointia merkittävästi!

Tällä palstalla käsitellään lampaaseen liittyvää kulttuurihistoriaa, jota nousee esiin etnologian väitöskirjatyöni yhteydessä. Tutkimuksen aiheena ovat suomalainen lammas ja lampuri ja lampaaseen liitetty odotukset, toiveet ja tehtävät eri aikoina, eri ryhmien toimesta. Tutkimus kestää pitkään ja matkan varrella tulee vastaan kaikenlaista mielenkiintoista, totta ja tarua. Parhaita paloja esitellään tällä palstalla. Juttukimaran kaksi ensimmäistä osaa perustuu kansatieteilijä **Teppo Korhosen** artikkelikokoelmaan.

Paimensauva

Paimensauva on ollut eurooppalaisen paimenen tunnusomaisin työväline ja suorastaan ammatin symboli, mutta sauvoja käyttivät monet muutkin ryhmät. Erilaiset sauvat ja kepit ovat kuuluneet niin vael-tajan kuin kerjäläisenkin varustukseen, mistä tulee myös nimitys keppikerjäläinen. Sauvat ovat viestineet avuntarpeesta (valkoinen sauva) tai vallasta (kuninkaan symboli). Sauvoja oli niin mestareilla kuin kisäilleillä, herrasmiehillä, ylioppilailla, sotilashenkilöillä ja partiolaisilla.

Paimensauvoissa on ollut hienoista eroavaisuutta sen käyttötarkoituksen mukaan. Sikopaimenella oli tammimetsä-vyöhykkeellä pitkä ja solakka sauva, jolla saattoi karistella tammenterhoja puista sikojen syötäväksi. Lehmien ohjaamisessa ja ajamisessa pois viljelyksiltä on puolestaan käytetty ns. rengassauvaa, joka on varustettu helisevillä renkailla. Renkaat on kiinnitetty joko sauvan päähän tai varteen. Rengassauvoja on ollut käytössä Ruotsia myöten ja Suomessa sitä käytettiin ajosauvana ajettaessa porolla tai jollakin muulla juhalla. Sitä käytettiin myös erilaissa rituaalisissa tarkoituksissa.

Lammaspaimen on ollut eurooppalaisessa paimenhierarkiassa vähiten arvostettu. Primitiivisessä muodossaan lammaspaimenen sauva oli toisesta päästään kaareva ja paksuneva nuijomainen esine, jolla paimen saattoi puolustautua petoja ja roistoja vastaan, hätätapauksessa nuijimalla sillä hyökkääjiä tai jopa työntämällä sen pedon kurkkuun.

Koukkupäinen lammaspaimenen sauva on ollut käytössä koko Manner-Euroopassa Gotlantia ja Färsearia myöten. Sauvan koukku oli aluksi pieni ja sillä tartuttiin lammasta takajalasta, myöhemmin suu-remmalla koukulla lampaan sai kiinni jo kaulastakin. Korhonen ihmettelee aiheellisesti, miksei esimerkiksi Gotlannissa tunnettu koukkupäinen sauva ollut käytössä laajemmin täällä Pohjolassa ja etsii syytä paimenten työskentelytapojen eroista. Manner-Euroopassa lammas tuli saada

kiinni esimerkiksi lääkintää varten, kun taas meillä paimenen tehtävä oli lähinnä vahtia laumaa ja kuljettaa se laiduntamaan tietylle alueelle, ei niinkään varsinaisten hoitotoimenpiteiden teko.

Euroopassa on ollut käytössä muitakin sauvamalleja koukkupäisen lisäksi. Yksi sauvatyyppejä oli varustettu pienellä metallisella lapiomaisella lavalla. Tämä pikkulapiolla varustettu versio levisi keskiajalla Flanderista ympäri Keski-Eurooppaa ja sen vanhin kuvallinen esitys löytyy Suomen Kansallismuseosta. Siellä on esillä Kalanin kirkon niin sanottu Barbara-alttarikaappi, jonka sivupaneeliin on kuvattu lammaspaimenet golfmailaa muistuttavine sauvoineen. Lapiota käytettiin vastahakoisen paimennettavan ajamiseen eteenpäin viskomalla sen päälle hiekkaa! Joissakin sauvoissa oli yhdistelty molemmat elementit eli toisessa päässä oli lappi ja toisessa koukku.

Lammaspaimenesta ei ole pitkä matka hengelliseen paimeneen. (latinan pāstor = paimen, pascere = paimentaa/ laiduntaa, toim. huom.) Paimenen sauva siirtyi hengellisen paimenen tunnusmerkiksi piispalle, paaville ja joskus myös luostareiden apotille tai abbedissalle. 1100-luvulla hengellisen paimenen sauvassa saattoi vielä olla nuppimainen tai t-kirjaimen mallinen pää koukkumaisen pään yleistyessä vasta myöhemmillä vuosisadoilla. Vähitellen koukkupäisen piispansauvan koristelu elämää kuvaavine versionuppeineen ja voimakkaasti kiertyvine koukkuineen olisi tehnyt alkuperäisen tehtävän eli lampaan kiinnittämisen mahdolltomaksi ja sauvalla olikin enää symbolinen merkitys.

Myös suomalaisessa kontekstissa paimenen ammatti on ollut väheksytty ja tehtävä annettiin mielellään vähäväkisille – lapsille tai vanhuksille. Paimenen sauvaan tuskin kiinnitettiin suurta huomiota, se oli yksinkertaisimmillaan paimenen itsensä valmistama keppi, jonka varteen saatettiin vuolla kuvioita. Paimenessa oltiin nautojen ja lampaiden kanssa, sikoja ei Suomessa paimennettu. Teollisesti val-

Suomalaisen lampurin paimensauva- valikoima. Puinen, itse tehty versio, metallinen sauva kahdella koukulla 1990-luvulta, lahjaksi saadut sauvat, joista toinen sopii ehkä paremmin kävelyyn ja toinen paimenkoirakisoihin.

mistettuja paimensauvoja on meillä ollut saatavissa 1900-luvun viimeisinä vuosikymmeninä. Varsinaisesti paimensauvat ovat yleistyneet meillä vasta paimenkoiraharrastuksen myötä.

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA
Kirsi Vertainen

Lähde:
Korhonen, Teppo 1999: *Keppi ja sauva – vallan ja kurjuuden symbolit. Tekniikkaa, taidetta ja taikauskkoa. Kirjoituksia aineellisesta kansankulttuurista. Tietolipas 162. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.*

Jotain, joka tuottaa iloa

Meillä Vanhalan lammastilalla on jo usean vuosikymmenen ajan jalostettu kaikki suomenlampaidemme, 150 uuhen ja 300 karitsan, tuottamat villat ja taljat valmiiksi tuotteiksi. Ideologianamme on tuottaa luomulampaidemme värjäämättömistä villoista ja taljoista tarpeellisia vaatteita, asusteita ja sisustustuotteita sekä käsityömateriaaleja. Myymme tuotteemme asiakkaille tilaltamme, tapahtumissa sekä oman verkkokauppamme kautta.

Käsityöyrittäjyys syntyi halusta hyödyntää kaikki arvokas raaka-aine eläimiä ja ympäristöä kunnioittavalla tavalla. Toiminnan oli sovittava tilan työhuippujen väleihin, eivätkä isot investoinnit olleet itsetarkoitus. Lisäksi toiminnan piti olla taloudellisesti kannattavaa ja tuoda uusia tulonlähteitä. Halusimme tuottaa jotain tarpeellista ja tuotevalikoima syntyiikin kuin itsestään kysynnän perusteella; esimerkiksi aikuisten

villahousuja ryhdyttiin tekemään, kun jo kymmenes asiakas oli niitä tiedustellut.

Yrittäjyys lammastilalla perusmaatalouden rinnalla on mahdollisuus. Jokaisen halukkaan on vain löydettävä se oma juttunsa, joka sopii tilan toimintaan ja jolle on kysyntää. Yrittäjyys

on myös haaste; riittääkö aika kaikkeen. Hallitseeko itse tai yrittäjäperheen jäsenet kaikki tarvittavat asiat esimerkiksi liittyen tuotteiden tai palveluiden tuottamiseen, verkkokaupan pyörittämiseen tai markkinointiin. Mistä löytää sopivat yhteistyökumppanit itselleen.

Yrittäjyys voi ja sen pitää tuottaa vaurauden lisäksi myös iloa. Esimerkiksi viime syksyn sateet tuottivat paljon harmia perusmaatalouden puolella. Silloin messukohtaamiset saivat hyvälle tuulelle; oli ihana saada asiakkailta positiivista palautetta tuotteistamme. Se tuotti iloa.

Seuraavat kursivoidut kappaleet on generoitu eli tuotettu ChatGPT -tekoälysovelluksella kannustukseksi meille lampureille:

Yrittäjyys lammastilalla

Yrittäjyyden ytimessä on lampaan kokonaisvaltainen hyödyntäminen, jossa vastuullisuus ja kestävyys ovat avainasemassa. Lampaanlihan lisäksi villa, nahka ja muut sivutuotteet tarjoavat monipuolisia mahdollisuuksia niin paikallisille markkinoille kuin kansainvälisestikin. Tässä piilee tilaisuus luoda arvoketju, joka tukee sekä tilan taloutta että ympäröivää yhteisöä.

Yrittäjyydessä korostuu myös tilan muuhun toimintaan yhteensopiva liiketoiminta. Esimerkiksi maatilamatkailu, luontoelämykset ja koulutustoiminta voivat täydentää perinteistä maataloutta, houkutella uusia

asiakkaita ja tuoda lisätuloja tilalle. Samalla tämä edistää maaseudun elinvoimaisuutta ja tarjoaa mahdollisuuden lähentää kaupunkilaisia maaseudun arkeen ja elämäntapaan.

Yrittäjän tavoitteena tulisi olla tilan taloudellisen riippumattomuuden vahvistaminen, ja yrittäjyys lammastilalla tarjoaa tähän oivallisen väylän. Diversifioitujen tulovirrat vähentävät tilan riippuvuutta tukirahoista ja luovat vakaampaa taloudellista pohjaa tulevaisuudelle. Tämä ei ainoastaan lisää tilan joustavuutta ja kestävyyttä markkinoilla, vaan myös vahvistaa maatalouden asemaa kokonaisuutena. Diversifiointi on yritykselle rohkea kehitysstrategia, jonka turvin se päättää laajentaa toimintaansa nykyisen liiketoiminnan ulkopuolelle.

Yhteenvedona voidaan todeta, että yrittäjyys lammastilalla avaa uusia ovia, jotka johtavat kestäväan ja kannattavaan maatalouteen. Haasteet ovat todellisia, mutta niiden voittaminen avaa tilaisuuden luoda jotain merkityksellistä ja kestävää. Yrittäjät ovat avainasemassa tämän muutoksen toteuttamisessa, ja heidän rohkeutensa ja innovaationsa ovat ne voimavarat, jotka ohjaavat meitä kohti vauraampaa ja kestävämpää tulevaisuutta lammastiloilla ympäri maan.

Yrittäjyys voi ja sen pitää tuottaa vaurauden lisäksi myös iloa.

Onnea ja menestystä kaikkeen yritystoimintaan!

Neulekoneen ääreltä,
Johanna Alamikkotervo
Vanhalan lammastila

Onnistunut investointi vaatii suunnittelua ja harkintaa

Lammastilojen rakennusinvestoinnit ovat usein euromääräisesti isoja tuotannon liikevaihtoon nähden ja ne kannattaa suunnitella huolellisesti. Suinpäin investointiin ryhtyen ja huonolla suunnittelulla voi olla seurauksena maksuvalmiusongelmia. Rahoituksen saaminenkaan ei enää nykypäivänä ole itsestäänselvyys, vaan se vaatii paitsi hyvää investoinnin suunnittelua, niin myös jo valmiiksi hyvässä hallinnassa olevaa taloutta.

KUVA: Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hanke

Strategia kaiken toiminnan pohjaksi

Jokaisen yrittäjän tulisi ensin aina selvittää itselleen oman yritystoimintansa tavoitteet, joiden tulisi ohjata kaikkea toimintaa. Mihin suuntaan haluan yritystäni kehittää? Mitä itse haluan elämältäni, haluanko ylipäänsä olla yrittäjä vai tavoittelenko vielä jotain muuta uraa elämässäni? Investoinnit ovat nykyään niin suuria, että ne sinetöivät yrityksen ja yrittäjän tulevaisuuden pitkäksi aikaa eteenpäin. Siksi niiden tulee olla tarkkaan harkittuja, että välttyään kalliilta virheinvestoinneilta. Erityisesti tiukkana taloudellisena aikana investointeja on harkittava vielä tarkemmin. Investoida kannattaa vain niihin kohteisiin, jotka vievät kohti yrittäjän tavoitetta. Ylimääräisiä koneinvestointeja ja muita oheisinvestointeja kannattaa välttää, mikäli on suunnitelmassa lampolan rakentaminen lähiaikoina.

Varaa suunnitteluun riittävästi aikaa

Kun investointia lähdetään suunnittelemaan, on tärkeää että suunnitteluun varataan riittävästi aikaa. Ennen omaa investointipäätöstä kannattaa pyrkiä mahdollisuuksien mukaan tutustumaan myös vastaavanlaisiin rakennuksiin, jota on itselleen suunnittelemassa.

Suunnittelu kannattaa aloittaa resurssien kartoituksella. Millaista investointia suunnitellaan, voidaan

voidaanko hyödyntää olemassa olevia rakennuksia ja riittääkö peltopinta-alaa suunnitellulle eläinmäärälle? Myös työvoiman riittävyys ja oma jaksaminen ovat asioita joita kannattaa pohtia realistisesti. Yhteistyökuvioita ja urakointipalveluiden käyttöä ja saatavuutta tulee myös harkita. Eläinten hankkimista on myös hyvä miettiä etukäteen, laadukas eläinaines on ehdoton edellytys kannattavalle tuotannolle.

Käytä asiantuntijoita apunasi

Suunnitteluun kannattaa ottaa hyvissä ajoin avuksi tuotantoasiantuntija sekä talousasiantuntija. Heidän avullaan voidaan kartoittaa olemassa olevat resurssit ja taloustilanne. Näin saadaan hyvä käsitys siitä, millainen investointi voisi olla mahdollista toteuttaa.

Kun alustavia suunnitelmia ja laskelmia on tehty, kannattaa seuraavaksi ottaa yhteyttä pankkiin ja selvittää, onko investointiin mahdollista saada rahoitusta. Rahoittajalle kannattaa olla omista suunnitelmistaan avoin ja kertoa jo hyvissä ajoin mitä on suunnitelmassa. Mikäli investointi on rahoittajan mielestä toteutuskelpoinen, niin seuraavaksi voikin alkaa teettämään tarkempaa rakennussuunnittelua ja hakea rakennuslupaa. Pankilta tarvitaan luottolu-

paus korkotukilainan hakemista varten.

Laskelmia on hyvä päivittää sitä mukaa, kun suunnitelmat selkenevät. Siinä vaiheessa, kun lopullinen kustannusarvio on valmiina, laatii talousasiantuntija yhteistyössä tilan kanssa liiketoimintasuunnitelman laskelmineen. Kun sekin on valmiina, voidaan laittaa hakemus investointituesta vireille ELY-keskukseen.

ELY-keskus ottaa neljä kertaa vuodessa hakemukset käsittelyyn. Hakukierrokset päättyvät 15.1., 15.3., 15.8. ja 15.10. Siitä noin kahden kuukauden kuluessa tulee tieto siitä, myöntääkö ELY-keskus rahoituksen. Jos päätös on myönteinen, voi investoinnin sen jälkeen aloittaa.

Lammas- ja vuohitalouden rakentamisinvestointeihin on mahdollista saada 35 % avustusta ja 50 % korkotukilainaa. Nuoren viljelijän korotus on avustuksessa 10 %. Investointitukia saadakseen yrittäjätulon on oltava vähintään 25 000 euroa viidentenä vuotena investoinnista.

KIRJOITTAJA

Kaija Ala-Luukko

Toimialapäällikkö

Johtaminen, talous ja tilitoimisto

ProAgria Etelä-Pohjanmaa

Strategiatyöllä kohti tasapainoista

Ympäröivä maailma ja sen mukana toimintaympäristö muuttuu. Eikä vain ympäristö ja sen vaatimukset, vaan myös omat toiveet ja tavoitteet muuttuvat vuosien myötä. Siksi on hyvä lammastiloillakin pysähtyä miettimään aika ajoin, missä nyt mennään ja mikä on tulevaisuuden suunta.

Posiolaisella **Mari Pajun** ja **Pertti Hämeenniemen** tilalla on pohdittu tilan tulevaisuutta. Tuotanto on vaihtumassa lammastalouteen ja sen seurauksena navetta tyhjenee lypsy-lehmistä.

Nykyinen reilun neljänkymmenen uuden katras on tavoitteena kasvattaa noin 250:een. Toiveissa siintää myös dorper-rodun jalostus. Tulossa on siis suuria muutoksia niin talouteen kuin töihinkin.

Yrittäjät kaipasivat asiantuntemusta lammaspuolen suunnitteluun ja yhteistyö lammastuotannon erityisasiantuntija **Sari Heltälän** kanssa alkoi keskustelusta nautapaimennuksen EM-kilpailuissa viime syksynä.

– Sarin maine lammassosaajana on paimenkoirapuolella tullut tunnetuksi ja siksi oli helppoa kysäistä häneltä apuja. Lampurivalmennus ja strategian miettiminen laajemminkin kuulostivat sopivilta meille, kertoo Mari Paju.

Strategiatyö Harjulan tilalla käynnistyi tammikuussa. Seuraavassa vaiheessa tiimiin tulevat mukaan kasvintuotannon, talouden ja ruokinnan asiantuntijat. Tapaamiset pidetään etänä Teamsilla, ja tilaan tutustuttu Marin kuvaamien videoiden välityksellä.

Monesti ajatellaan, että strategia ja johtaminen ovat vain isojen yritysten asioita ja silmissä siintää numerosulkeiset sekä kaaviot. Strategiatyö koskettaa kuitenkin kaikkia maatiloja kokoon katsomatta.

Lammastuotanto sopii Mari Pajun ja Pertti Hämeenniemen tulevaisuuden tavoitteisiin. Tuotanto suunnitellaan sopimaan tilan muuhun toimintaan.

Kohti haaveita ja tavoitteita

Monesti ajatellaan, että strategia ja johtaminen ovat vain isojen yritysten asioita ja silmissä siintää numerosulkeiset sekä kaaviot. Strategiatyö koskettaa kuitenkin kaikkia maatiloja kokoon katsomatta.

Pohtimista voidaan ja pitäisikin tehdä jopa henkilökohtaisella tasolla. Tuotannon ja elämän pohjana ei saisi olla pelkkä taloudellinen tulos, vaan myös arvot, haaveet ja tavoitteet. Strategia ei ole kiveen kirjoi-

tettu, vaan sitä on tarkasteltava jopa vuosittain, koska toimintaympäristö muuttuu koko ajan.

Ensinnäkin lampurin olisi hyvä pohdita miksi on valinnut lammastuotannon. Vastaako se omia arvoja, saako siitä onnistumisen tunteita ja onko työ mielekäästä. Nykyisen tuotannon arviointi ja erilaisten vaihtoehtojen vertailu voi tuoda esiin uusia ajatuksia ja malleja. Tässä vaiheessa ei kannata jarrutella, vaan voi miettiä rohkeasti

sta ja kannattavaa yrittämistä

Strategia ei ole kiveen kirjoitettu, vaan sitä on tarkasteltava jopa vuosittain, koska toimintaympäristö muuttuu koko ajan.

hullujakin vaihtoehtoja, sieltä voi löytyä helmiä. Toki omat resurssit ja markkinoiden toiveet on huomioitava.

Kun tilalla on löytynyt yhteinen ajatus tulevaisuuden toiveista, on suunniteltava askeleet sen toteuttamiseksi. Muutokset toiminnassa voivat olla suuriakin. Mietitään tärkeimmät teemat ja niiden tekemiset osiin, kunnes ne voidaan kalenteroida. Tämän jälkeen valitaan keinot, joilla seurataan kuinka muutokset onnistuvat ja onko tavoitteita muutettava olosuhteiden muutosten takia.

Strategian pohtiminen yksin voi tuntua hankalalle ja helposti ajatukset pyörivät vain olemassa olevan tuotantomallin parissa. Usein asiantuntija löytää myös paljon uusia mahdollisuuksia ja vahvuuksia, joita voidaan käyttää. Muutos on myös haastavaa, on vaikeaa muuttaa totuttuja tapoja ja siihen tarvitaan tukea.

Lampurivalmennuksella eteenpäin

ProAgrian Lampurivalmennuksen avulla lammastila voi kehittää tuotantoa kohti tavoitteita. Lampolahavaintojen kautta saadaan kehittymiskohteet selville, priorisoidaan ne ja tehdään konkreettinen lista tulevista tekemisistä. Vuosikellon avulla suunnitellaan tuotannon aikataulutus ja tekemiset.

Lampurivalmennusta voidaan käyttää tukena myös isommissa muutoksissa. Tilakohtaisen tarpeen mukaan kootaan asiantuntijatiimi, jossa voi olla myös kasvintuo-

Sari Heltelä työskentelee asiakkaiden kanssa myös etänä. Se säästää molempien aikaa sekä kustannuksia. Kuva: Sari Heltelä.

tannon, talouden, maisema- ja yritysasian-tuntijoita varmistamassa tilan kokonaisvaltainen kehitys. Tämä sopii Neuvo-palveluna toteutettavaksi.

Harjulan tilalla on ollut alusta asti tavoitteena tehdä asiat kunnolla ja turhaa käsi-työtä välttäm.

– Valmennuksesta on ollut meille todella paljon apua tuotannon ja tuotantoraken-nusten muutosten suunnittelussa, kertoo Mari Paju.

– Puheeksi on tullut paljon asioita, mitä emme ole itse osanneet ajatella. Nyt osaamme jo katsoa rakennusten potentiaalia uu-

sin silmin, ja käytännön työhön liittyen olemme saaneet ajatuksia, mitä kannattaa tehdä ja mitä ei ja miten hyödyntää mahdollisimman paljon jo olemassa olevia resursseja. Lypsykarjaa pitäessä olemme käyttäneet asiantuntija-apua hyödyksi, joten se tuntui luonnolliselta myös nyt, toteaa Mari.

KIRJOITTAJA

Sari Heltelä

lammastuotannon erityisasiantuntija,
ProAgria Etelä-Savo

**Toimintamme Laviassa päättyy.
Kiitos menneistä vuosista!
t. Rantasen Nahkajalostamon väki**

Taljojen muokkaus jatkossa Vainion Taljatukun toimesta Ruotsissa. Katso lisätietoja tämän lehden sivulta 5.
Yhteydenotot: taljatukku@vainionteurastamo.fi

Strategian pohtiminen yksin voi tuntua hankalalle ja helposti ajatukset pyörivät vain olemassa olevan tuotantomallin parissa.

Osakeyhtiöllä kannattavuutta

Ei ole sattumaa, että osakeyhtiö on Suomen suosituin yritysmuoto.

Yhtiöittäminen parantaisi monien maatalojenkin kannattavuutta.

Kolmisen prosenttia Suomen maataloista toimii tällä hetkellä osakeyhtiömuodossa. Joukossa on myös muutama lammas- ja vuohitila. Tunnetuimpia näistä ovat Herrakunnan Lammas Oy Sallossa ja Jokiniemen Kartano Oy Loviisassa.

Kärsämäkeläisen EPMT-tilitoimiston yrittäjä **Matias Turpeinen** on toiminut neuvonantajana monien maatalojen yhtiöittämisissä. Kannattavuus- ja maksuvalmiuslaskelmat ovat kertoneet, että yhtiöittämisestä on useammin hyötyä kuin haittaa.

– Maatalous on pääomavaltainen elinkeino ja siksi osakeyhtiö on aktiiviselle maatilalle kokoon katsomatta lähes aina taloudellisesti järkevin toimintamuoto. Osakeyhtiössä on paremmat mahdollisuudet verosuunnitteluun. Myös lainojen takaisinmaksu on nopeampaa, koska voitosta maksetaan vain 20 prosentin yhteisövero, Turpeinen tiivistää.

Yhtiöittämisen lähtökohtana pitää kuitenkin olla jo ennestään voitollinen liiketoiminta. Yhtiöittämisestä ei synny hyötyä, jos maatila ei tee voittoa.

– Yhtiöittäminen voi olla monelle tilalle myös viimeinen oljenkorsi pelastautua ja selvitä veloistaan, kun poistot on syöty ja jäljellä on runsaasti verotettavalla tulolla maksettavaa velkaa. Tällöin pitää kuitenkin olla edellytykset kannattavalle liiketoiminnalle.

Turpeinen kannustaa kaikkia maatilayrittäjiä miettimään ainakin kerran vakavasti, voisiko maatila toimia yhtiömuodossa ja mitä etua siitä voisi olla. Talousasiantuntijat auttavat mielellään pohdinnassa.

Verohyötyä osingosta

Osinkojen alhaisesta verotuksesta puhutaan paljon ja julkisessa keskustelussa vaaditaan osinkoverotuksen kiristämistä. Osinkojen verotus ei ole kuitenkaan automaattisesti kevyempää kuin palkkatulojen. Huojennettun osinkoverotuksen piiriin pääseminen edellyttää, että yrityksessä on nettovarallisuutta eli yrityksen varat ovat suuremmat kuin velat.

– Osakeyhtiömaatilan nettovarallisuus on tavallista maatilaa suurempi, koska peltomaa arvostetaan osakeyhtiön taseessa ostohintaan. Tämä nostaa huomattavasti maatalaosakeyhtiön varallisuutta, mikä puolestaan antaa mahdollisuuden kevyempään verotukseen, Turpeinen sanoo.

Kun osakeyhtiöllä on nettovarallisuutta, voi huojennettua osinkoa nostaa kahdeksan prosenttia yrityksen nettovarallisuuden arvosta. Tämän rajan ylittävä osinko verotetaan 75-prosenttisesti normaalin ansiotuloveron mukaan.

Osakeyhtiö maksaa vuosittain voitostaan 20 prosentin yhteisöveron. Loppu voitto jää jakokelpoisiksi voittovaroiksi eli sen voi nostaa yhtiöstä osinkoina tai jättää yhtiöön. Jos omistajat päättävät nostaa osinkoa, maksavat he verohuojennetun osingon osuudesta veroa 7,5 prosenttia. Lopulliseksi veroasteeksi tältä osin muodostuu siten 26 prosenttia.

Metsät on usein järkevää liittää maatalousosakeyhtiöön nettovarallisuuden kasvattamiseksi.

Turpeinen näkee, että metsät on usein järkevää liittää maatalousosakeyhtiöön juuri nettovarallisuuden kasvattamiseksi. Asiaa on kuitenkin tarkasteltava aina tapauskohtaisesti. Jos metsissä on jäljellä paljon metsävähennysoikeutta, voi olla järkevää jättää metsä maatalousyhtiön ulkopuolelle.

Maltilla palkkaa

Toiminimimaatilan yrittäjä voi nostaa maatilayrityksen tililtä yksityisottoina niin paljon rahaa kuin haluaa. Osakeyhtiöstäkin voi nostaa palkkaa vaikka joka viikko, mutta palkasta maksetaan aina tulovero.

Osakeyhtiöstä kannattaisi nostaa palkkaa maltilla, sillä palkan määrällä pystyy optimoimaan verotusta. Jos ei tarvitse välttämättä suurta palkkaa elinkuluihin, kannattaa palkkaa nostaa 1 500–2 000 euroa kuukaudessa. Jos palkan määrä ylittyy edellä kerrotun tason, joutuu palkasta maksamaan yli 26 prosentin tuloveron, joka ylittää huojennetun osinkoverotuksen tason.

Yhtiön voittoa ei kannata joka vuosi jakaa kokonaan pois osinkoina ja palkkoina, vaan osa voitosta kannattaa jättää yhtiöön odottamaan tulevia investointeja. Yhtiön kassaan jäävä raha kasvattaa myös nettovarallisuutta, jolloin seuraavana vuonna voi

Yhtiöittämisen edut...

- Maatilasta muodostuu selkeä yritys: omat ja yrityksen rahat pysyvät erillään ja talouden seuranta on helppoa.
- Nettovarallisuus kasvaa, kun pellot arvostetaan käypään arvoon.
- Kevennetty osinkoverotus.
- Paremmat verosuunnittelumahdollisuudet.
- Paremmat henkilöstöedut (muun muassa lounas-, liikunta-, työsuhdepyörä- ja virkistätymisedut).
- Matala yhteisövero (20 %) mahdollistaa lainojen nopeamman takaisinmaksun.

...ja haitat

- Kirjanpitokulut kasvavat.
- Sukupolvenvaihdos monimutkaistuu.

jakaa hieman suuremman osan voitosta huojettuina osinkoina.

Varaa vuosi

Osakeyhtiön pystyy perustamaan kahdessa tunnissa, mutta maatilan yhtiöittämiseen kannattaa varata ainakin vuosi. Eniten vaivaa joutuu usein näkemään sen eteen, että kaivaa esille vanhojen peltokauppojen kauppakirjat. Koneet ja rakennukset siirretään perustettavan yhtiön taseeseen jäännösarvoillaan.

Yhtiöittämisiä aikaisemmin hoitanut asiantuntija osaa askelmerkit, joten kannattaa luottaa ammattilaisiin. Talousasiantuntija pystyy tekemään laskelmia erilaisilla tulevaisuusskenaarioilla, joiden kautta on helppo nähdä, millaisia hyötyjä yhtiöittäminen toisi vai toisiko mitään.

Yhtiöittämiseen liittyviin selvitystöihin, kuten laskelmien tekoon, voi käyttää Neuvo 2030 -rahaa. Kaikkia yhtiöittämisen konsultointikuluja ei kuitenkaan saa Neuvo-rahalla ilmaiseksi.

Osakeyhtiön pyörittäminen vaatii useim-

KUVA: Asko Mäkinen

Osakeyhtiö on aktiiviselle maatilalle kokoon katsomatta lähes aina taloudellisesti järkevin toimintamuoto.

miten tilitoimiston palveluiden käyttöä. Tilitoimiston ja sähköisen kirjanpito-ohjelman kustannus on kuitenkin pieni yhtiöittämisestä saataviin hyötyihin verrattuna. Ammattitaitoisen tilitoimiston avulla osakeyhtiöstä saa parhaan taloudellisen hyödyn irti.

Tavallisessa osakeyhtiössä on suoriteperusteinen kirjanpito, mutta maatalousosakeyhtiön tilinpäätös tehdään aina maksuperusteisesti kuten toiminimimaatilallakin. Tämä tuo hieman lisävaivaa tilinpäätöksen tekemiseen, mutta tilitoimisto hoitaa tämänkin asian näppärästi.

Sudenkuoppiakin on

Matias Turpeinen muistuttaa, että yhtiöittäminen on aina lopullinen valinta. Osakeyhtiötä ei voi purkaa takaisin toiminimimaatilaksi tai ainakin se on hankalaa ja kallista.

Varainsiirto- ja luovutusvoittoverojen osalta voi tulla ikävä yllätys, jos ei noudata tarkasti maatalan toimintamuodon muutoksesta määrättyä lainsäädäntöä.

Osakeyhtiömuotoisten maatilojen sukupolvenvaihdoksissa on ollut ongelmia, joita ei ole vielä pystytty täysin ratkaisemaan. Pankit eivät hyväksy yhtiön osakkeita sukupolvenvaihdoslainojen vakuudeksi. Pankkilainan vakuudet pitäisikin löytää jostain muualta. Jos maatila on yhtiötetty alle kymmenen vuotta ennen sukupolvenvaihdosta, joutuu maatalan myyjä maksamaan

kauppasummasta luovutusvoittoveron. Nämäkään eivät Turpeisen mukaan ole silti ylitsepääsemättömiä esteitä.

Yhtiöittämisessä kannattaa huomioida myös yrittäjien sosiaaliturva. Yhtiöittäminen kannattaa tehdä siten, että yrittäjät säilyvät Myel-järjestelmän piirissä. Tämä edellyttää vähintään kolmanneksen omistusosuutta yhtiöstä. Myel-vakuutusmaksu on huomattavasti edullisempi kuin yrittäjien Yel-vakuutusmaksu. Sama koskee myös tapaturmavakuutusmaksuja. Lomaoikeus ei ole enää riippuvainen Myel-vakuutuksen voimassaolosta. On silti hyvä varmistaa lomituksen paikallisyksiköstä, että kotieläinyrittäjät pysyvät lomaoikeuden piirissä myös yhtiöittämisen jälkeen.

Yhtiöittäminen kannattaa tehdä siten, että yrittäjät säilyvät Myel-järjestelmän piirissä.

KIRJOITTAJA
Markku Pulkkinen

Miten lammastaloudella menee?

Lammastilojen tilakoko on vuosien aikana kasvanut ja toiminta ammattimaistunut. Kannattavuuskirjanpidon mukaan vuonna 2022 lammastilojen keskimääräinen peltoala oli 63,2 hehtaaria, tästä vuokrapeltoa oli 29,7 hehtaaria. Peltoalasta nurmiviljelyyn käytettiin lähes 70 prosenttia ja kahdeksan prosenttia viljanviljelyyn. Eläinmäärä on myös lisääntynyt, keskimäärin lammastilalla oli 2000-luvun alussa 187 lammasta ja vuonna 2022 lampaista oli jo 239 kappaletta.

Mistä lammastilan tulot muodostuvat

Kannattavuuskirjanpidon tulosten mukaan vuonna 2022 lammastilojen myynti- ja muut tuotot olivat 31 700 euroa ja tuet 92 000 euroa. Liikevaihdoksi muodostui 122 600 euroa. Lammastuotot kasvoivat edellisvuodesta 30 prosenttia, tästä osan selittää kohentunut lampaanlihan hinta.

Kun liikevaihtoon vielä lisätään varaston muutokset ja muut tuotot ja oikaisuerät saadaan kokonaistuotto, joka oli 155 500 euroa. Tässä oli kasvua runsas 20 000 euroa edellisvuodesta.

Lammastalous on erittäin riippuvainen maataloustuista, ja tukien osuus kokonaistuotoista on pysytellyt koko 2000-luvun yli 50 prosentissa. Tukien osuus kokonaistuotoista vuonna 2022 oli 58 prosenttia, kun maataloudessa tukien osuus oli keskimäärin 27 prosenttia.

Lammastuotot kasvoivat edellisvuodesta 30 prosenttia, tästä osan selittää kohentunut lampaanlihan hinta.

Minne raha hupenee

Lammastalouden tuotantokustannukset nousivat vuonna 2022 edellisestä vuodesta kolme prosenttia 165 400 euroon. Yksittäisistä kustannuseristä eniten nousivat polttoainekustannukset 23 prosenttia, sähkö 27 prosenttia ja ostorehukustannukset 22 prosenttia. Keskimäärin polttoaineisiin käytettiin 5 700 euroa, ostorehuihin kului 5 600 euroa ja sähköön 3 450 euroa. Laskua puolesta tapahtui lannoituskustannuksissa samoin kuin palkkakustannuksissa.

Kun tuotantokustannuksista jätetään pois omasta työstä ja omasta pääomasta aiheutuvat kustannukset saadaan yrittäjätulo. Yrittäjätulo kasvoi edellisen vuoden 22 700 eurosta 43 100 euroon, joka riittää antamaan yrittäjäperheen omalle pääomalle 4,45 % koron ja työtunneille 12,60 euron korvauksen.

Lammastaloudessa vuonna 2022 omaa pääomaa oli sitoutunut yritykseen keskimäärin 257 000 euroa ja yrittäjäperheen keskimääräinen vuosityöaika oli noin 2 640 tuntia. Kun yrittäjätulosta vähennetään työtuntien ja 16,10 euron tuntipalkan mukaan laskettu 42 600 euron palkkavaatimuskustannus sekä omalle pääomalle laskettu 9 820 euron korkovaatimuskustannus (4,45 %) saadaan yrittäjänvoitto. Yrittäjänvoitto painui negatiiviseksi -9 380 euroon, eli kokonaistuotto ei riittänyt kattamaan kaikkia tuotantokustannuksia.

Mitä kannattavuuskerroin kertoo

Kannattavuuskerroin saadaan, kun yrittäjätulo jaetaan yrittäjäperheen palkkavaatimuksen ja oman pääoman korkovaatimuksen summalla. Kerroin osoittaa kuinka suuren osan omasta palkasta ja korkovaatimuksesta yrittäjätulo kattaa. Lammastilojen kannattavuuskerroin nousi vuonna 2022 edellisen vuoden 0,46:sta 0,8:aan. Lammastiloilla kannattavuus on vaihdellut vuosien aikana suuresti. Vuosi 2016 oli lammastiloilla 2000-luvun heikoin, jolloin kannattavuuskerroin painui miinukselle, -0,07:ään. Keskimääräinen kannattavuuskerroin maataloudessa vuonna 2022 oli 0,90.

Lammastaloudessa oman pääoman osuus koko yrityksen varallisuudesta eli omavaraisuusaste oli 61 prosenttia. Lammastilat ovat keskimäärin hieman velkaisempia, maataloudessa omavaraisuusaste oli keskimäärin 74 prosenttia. Velkaa lammastiloilla oli keskimäärin 160 500 euroa.

Lammastalous on erittäin riippuvainen maataloustuista. Tukien osuus kokonaistuotoista vuonna 2022 oli 58 prosenttia, kun maataloudessa tukien osuus oli keskimäärin 27 prosenttia.

Uusia tiloja otetaan mukaan kannattavuuskirjanpitoon ja lisää lammastiloja toivotaankin mukaan.

Kassavirran oltava kunnossa

Maksuvalmiuden merkitys on kannattavuuden ohella tilan talouden toiminnan tarkastelussa ja ennakoinnissa tärkeää. Maksuvalmiuslaskelma kertoo riittääkö rahatulot kattamaan rahamenot. Kannattavuuskirjanpidossa maksuvalmiuden tarkastelu perustuu kassavirtalaskelmiin. Lammastalouden kassatulot olivat vuonna 2022 yritystä kohden 118 800 euroa, josta tukien osuus 88 300 euroa. Tuotantopanosten ostomenot olivat 68 300 euroa. Tulojen ja menojen erotuksena syntyvä toimintajäämä oli 50 400 euroa. Ilman tukia toimintajäämä painuisi 37 800 euroa miinukselle, eli tuotantopanosten ostomenoista tulisi katettua noin puolet. Maataloudessa toimintajäämä vuonna 2022 oli keskimäärin 47 400 euroa, ja ilman tukia toimintajäämä painuisi 12 100 euroa miinukselle. Toimintajäämä osoittaa, paljonko tuloista on jäljellä käytettäväksi vieraan pääoman kuluihin ja veroihin, investointien omarahoitukseen, lainojen lyhennyksiin ja yksityiskäyttöön.

Kannattavuuskirjanpidosta on hyötyä

Kannattavuuskirjanpidossa seurataan Suomen maa- ja puutarhatalouden talouskehitystä todellisista tiloilta vuosittain koottavan aineiston perusteella. Mukana oleville tiloille tehdään kahdenkertaisen kirjanpidon mukaiset oikaistut tilinpäätökset. Rahatulot ja menot saadaan tilan verokirjanpidosta, lisäksi tarvitaan viljelytiedot, tuote- ja panosvarastojen määrät ja arvot, käyttöomaisuudessa tapahtuneet muutokset ja työtuntien määrät. Kannattavuuskirjanpitoa koordinoi Luonnonvarakeskus, aineiston keruun tiloilta hoitaa muun muassa ProAgria keskuskeskukset. Aineistoa käytetään hyödyksi esimerkiksi maatalouspolitiikan neuvotteluissa, tutkimuksessa, opetuksessa ja neuvonnassa.

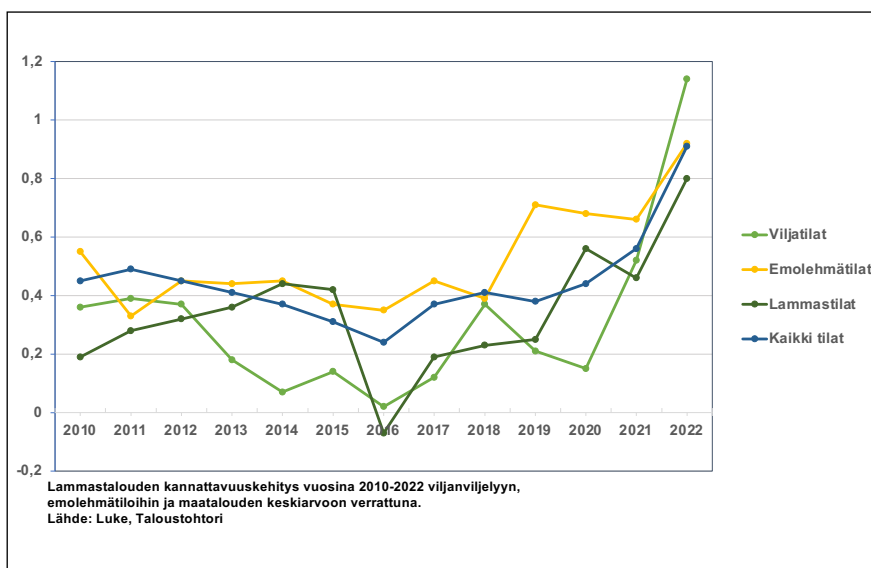
Kannattavuuskirjanpitoon kuuluva tila saa joka vuosi käyttöönsä kannattavuusraportteja ja vertailuraportin. Tilinpäätösraportti sisältää lammastalouden tulos- ja taselaskelmat, tuotto- ja kustannuserittelyt, työnkäyttöraportin sekä maksuvalmiuslaskelman. Näiden perusteella on laskettu erilaisia talouden tunnuslukuja.

Vertailuraportti sisältää kahden viimeimmän vuoden tilinpäätöslaskelmat ja tunnusluvut sekä pidempiä aikasarjoja tärkeimmistä tunnusluvuista. Tilan omien tietojen rinnalla esitetään saman tuotantosunnan samankokoisten tilojen keskiarvotietoja, sekä näistä muodostettujen hyvän ja heikon kannattavuusryhmän tuloksia. Oman tilan tuloksia pääsee katsomaan myös Taloustohtori-verkkopalveluun kirjautumalla, minne kukin kirjanpitotila saa omat tunnuksensa. Uusia tiloja otetaan mukaan kannattavuuskirjanpitoon ja lisää lammastiloja toivotaankin mukaan. Toimintaan pääsee mukaan ProAgria Keskuksen kautta ja osallistuminen sekä kaikki raportit ovat ilmaisia maatalousyrittäjälle.

FADN:ista tulee FSDN

Kannattavuuskirjanpitoaineistosta toimitaan Suomen maataloutta koskevat tiedot EU:n maatilayritysten kirjanpidon tietoverkkoon FADN:iin (Farm Accountancy Data Network). Lähivuosina toiminta laajenee maatilayritysten kestävyys tietoverkoksi, FSDN (Farm Sustainability Data Network). Tämä laajennus tuo lammastiloille mahdollisuuden näyttää, että tukien

Lammastiloilla kannattavuus on vaihdellut vuosien aikana suuresti. Lammastilojen kannattavuuskerroin nousi vuonna 2022 edellisen vuoden 0,46:sta 0,8:aan. Keskimääräinen kannattavuuskerroin maataloudessa vuonna 2022 oli 0,90.

vastineeksi tuotantoa harjoitetaan ympäristönkin kannalta kestävästi.

Taloustohtorista tarkempia tuloksia

Lammastalouden kannattavuustuloksia vuosilta 2001–2022 löytyy Taloustohtori-sivuston Maa- ja puutarhatalous-verkkopalvelun etusivulta (www.luke.fi/taloustohtori) ja yksityiskohtaisia tulosraportteja voi laatia Omat valinnat -kohdasta. Tulokset on painotettuja keskiarvoja, eli vuoden

2022 tulokset ovat yleistettävissä kuvaamaan Suomen 450 suurimman lammastilan keskiarvotuloksia.

KIRJOITTAJAT

Arto Latukka, erikoistutkija

Marja Vilja, tutkija

LUKE

Lampaat laskuriin!

Kannattavuuslaskuri tilojen käyttöön

Savonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä valmistui kannattavuuslaskuri lammastilojen käyttöön tilatasolla. Työn toimeksiantajana toimi Suomen Lammassosuuskunta, jonka pyrkimyksenä on kohentaa lammastilojen asemaa markkinoilla. Kannattavuuslaskuri julkaistaan ensin osuuskunnan jäsentilojen käyttöön ja toukokuun aikana kaikille avoimeksi lammassosuuskunnan nettisivuilla.

Kannattavuuslaskuri on pyritty laatimaan mahdollisimman helppokäyttöiseksi, jotta sen täyttäminen onnistuu jokaisella tilalla. Laskuria pystyy hyödyntämään tilan tulevaisuuden suunnitteluun joko olemassa olevalla lammastilalla tai tuotannon aloittamista suunnittelevalla tilalla. Laskurin etusivulla kerrotaan, mitä dokumentteja on hyvä etsiä valmiiksi, jotta täyttäminen olisi mahdollisimman helppoa.

Täyttäminen lähtee liikkeelle perustietojen hahmottelusta, tilan tukialueesta, mahdollisista maisemanhoitoaloista, lammamäärästä sekä tilan työtuntien määrästä. Taulukoihin syötettyjen tietojen perusteella laskuri laskee tilan eläintuet tämänhetkisen tukikauden mukaisesti. Rehuntuotantokäytössä olevien peltolohkojen osalta laskuriin voi syöttää myös peltotuotet, mutta niiden laskentaa taulukossa ei ole.

Seuraavalle sivulle täytetään tietoja tilan tuotoista. Ensimmäinen taulukko koostuu teurastuotoista, toisessa on suoramyyntin tuotot ja kolmannessa on elävien eläinten myynnistä saatavat tuotot. Viereisiin taulukoihin voi kirjata villan myynnistä saatavat tuotot sekä muut tuotot, kuten taljat, valmiit langat tai erilaiset asusteet. Tällä sivulla

TUOTOT

Teurastuotot	kg hinta	Ruhopaino	Määrä	Yhteensä
Karitsat tammi-maaliskuu	5,3	19	55	5538,5
Karitsat huhti-kesäkuu	5,5	20,5	120	13530
Karitsat heinä-elokuu	5,5	20	50	5500
Karitsat syys-joulukuu	4,8	18	25	2160
Yli 1 v. tammi-maaliskuu	1,5	25	30	1125
Yli 1 v. huhti-kesäkuu				0
Yli 1 v. heinä-elokuu				0
Yli 1 v. syys-joulukuu				0

**Kannattavuuslaskuri
julkaistaan toukokuun
aikana kaikille avoimeksi
lammassosuuskunnan
nettisivuilla.**

voi testata esimerkiksi, miten eri kilohinta tai myytävien eläinten määrä vaikuttaa tuottoihin.

Neljännellä sivulla käydään läpi tilan lammastuotantoon liittyviä kustannuksia. Mikäli tilalla on saatavilla kirjanpitolietoja, voi niitä kirjata laskuriin kolmelta edeltävältä vuodelta. Laskuri laskee näiden keskiarvon näkyviin ja sitä tietoa voi käyttää ennustevuoden hahmottelussa, mikäli tilan tuotannon on tarkoitus pysyä ennallaan. Jotta laskuria voisi käyttää myös täysin uusi tila, ei keskiarvoa käytetä lopullises-

sa tuloksessa, vaan käyttäjän tulee kirjata ennustevuosi taulukkoon. Kustannusten kanssa samalle sivulle lasketaan myös tilan keskimääräinen vuotuinen investointi sekä lainojen korot, lyhennykset ja pääoma.

Kannattavuuslaskurin tarkoituksena on tunnuslukujen kautta tuoda esille se, mikä on yrityksen lammastuotannon kannattavuuden tilanne ja miten siihen voidaan vaikuttaa. Yhteenvetosivulle linkittyy tarvittavat tiedot edellisiltä välilehdiltä ja käyttäjä voi tutustua niihin ohjeiden perusteella. Laskuriin on pyritty tuomaan selkeästi esille se, mitä mikäkin tunnusluku tarkoittaa, jotta niiden vertaaminen ja parantaminen olisi helppoa. Laskurin edellisten välilehtien tietoja muuttamalla muuttuu myös tunnusluvut, joten laskurin avulla voidaan testata esimerkiksi sitä, onko tilan kannattavampaa hakea alkuperäisrotueläinten kasvattamisen korvausta vai kasvattaa liharotuisia lampaista.

Kannattavuuden tunnuslukuja on hyvä pysähtyä pohtimaan arjen kiireiden keskellä. Kannattava tuotanto on avaintekijä yrittäjän jaksamiseen sekä tilanpidon kehittämiseen. Mikäli laskurista herää kysymyksiä, voi yhteyttä ottaa joko Suomen Lammassosuuskuntaan tai oman alueen lammassuostajiin, jotka auttavat tilanteessa eteenpäin. Lammastalouden parempi kannattavuus on kaikkien etu, joten kannustetaan toinen toistamme parempiin tuloksiin!

KIRJOITTAJA

Minja Pietarinen

Savonia-ammattikorkeakoulu

Lammasmaailma Oy
LAMMASLÄÄKÄRI: puh. 0600 306 627 (maksullinen)
info@lammasmaailma.fi

Asiantuntijat avuksi lammastilan kehittämiseen

Valtakunnallisena neuvontajärjestönä ProAgrialla on monen alan asiantuntijoita, joilta saat apua oman tilasi tarpeisiin. Yhteydenottopyynnön voi jättää osoitteessa proagria.fi/tilaus, tai ota suoraan yhteyttä asiantuntijaan.

PROAGRIA ETELÄ-POHJANMAA

Milla Alanco-Ollqvist

Erityisasiantuntija, lammäs- ja vuohitilat
Valtakunnallinen lammastöiden koordinoiti, lammäsasiantuntijana ruokinnansuunnittelu, jalostuseläinvalinnat, tilan toiminnan kehittäminen, kouluttaminen ja tapahtumien järjestäminen.

Sini Sillanpää

Kotieläintuotannon asiantuntija, lammäs- ja vuohituotanto
Lampaiden tasapainoinen ruokinta, tehokas rehuntuotanto, terveet eläimet, EU-tuet, viljelysuunnittelu. Olen erityisen kiinnostunut lampaiden ja lampurin hyvinvoinnista, "Lampuri voi hyvin, kun eläimet voivat hyvin." Lähellä sydäntä on myös luomutuotanto.

Anna Silén

Kotieläintuotannon asiantuntija, lammäs- ja vuohituotanto
NettiKatras-asiakaspalvelu, tapahtumien järjestäminen. Suurin kiinnostuksen kohteena on jalostus ja harvinaisimmat sukulinjat alkuperäisduissamme.

PROAGRIA ETELÄ-SUOMI

Kaie Ahlskog

Erityisasiantuntija, lammäs- ja vuohitilat
Tuotannonsuunnittelu, ruokinnansuunnittelu, kuntoluokitus ja vilja-arvostelu. Tuotosseurannan tiloilla karitoiden jalostusarvostelu. Jalostussuunnittelua ja eläinainesdatan seurantaa pidän tärkeänä, tilakohtaiset jalostusarvostelut mahdollistavat hyviä keskusteluja lampureiden kanssa ja antavat tietoa jalostustyön ja ruokinnansuunnittelun onnistumisesta.

Marja Jalo

Asiantuntija, maidon- tuotanto, lammäs- ja vuohitalous sekä luonnonmukainen kotieläintuotanto.
Tuotantoneuvonta, ruokinnansuunnittelu ja jalostuseläinten valinta. Lisäksi luomu ja työterveyshuolto. Kiinnostuksen kohteena erityisesti tuotanto-olosuhteet, eläinten hyvinvointi, hyvä säilörehu ja tasapainoinen ruokinta.

PROAGRIA OULU

Anniina Säisä

Kasvintuotannon asiantuntija
UÄ-mittaukset, rehutuotannon kehittäminen, EU-tuet. Lammastilojen nurmentuotannon kehittäminen on suuri kiinnostuksen kohteeni.

Henna Lehtosaari-Vähäkuopus

Nurmentuotannon erityisasiantuntija
Lampaiden ruokinnansuunnittelu ja eläinten hyvinvointi, peltoviljely ja tuet. Intohimona laadukas rehuntuotanto ja sen kehittäminen loppukäyttäjistä riippumatta.

PROAGRIA ETELÄ-SAVO

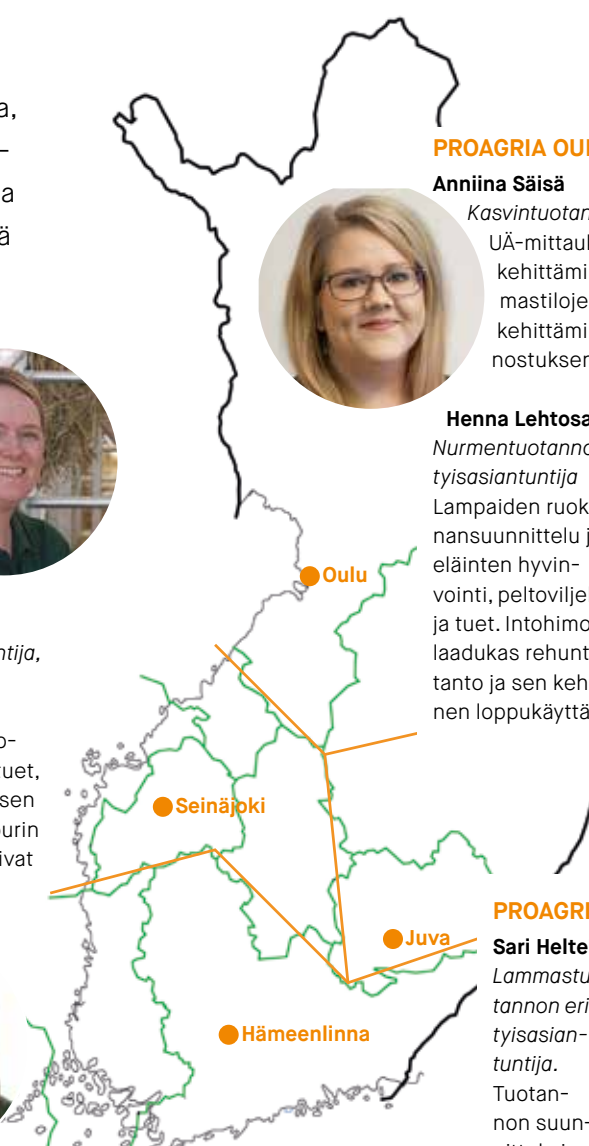
Sari Heltelä

Lammastuotannon erityisasiantuntija.
Tuotannon suunnittelu ja kehittäminen, strategiatyö, Lampurivalmennus, vastuullisuuskartoitukset sekä jalostuseläinvalinta lammastiloilla, kouluttaminen. Asiantuntija kehittämishankkeissa.

Niina

Saatamoinen lampaiden ruokinnan asiantuntija
Lampaiden ruokinnan suunnittelu, luomusuunnitelmat

Ruotsissa tehty selvitys: Lammastilan kymmenen tärkeintä ilmastotoimenpidettä

Viime syksynä Färskötsel-lehti (8/2023) referoi Ruotsin liha-teollisuuden muutaman vuoden takaista analyysiä lammastilojen tärkeimmistä toimenpiteistä kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi (Klimat åtgärder för svenska gris-, nöt- och lammgårdar. **Theres Strand** et al. Svenska Köttföretagen 2021). Analyysi perustuu eri sidosryhmien ehdottamiin toimenpiteisiin, joilla tilojen on mahdollista vähentää kasvihuonekaasupäästöjä. Tutkimuksen tekijät ryhmittelivät saamansa vastaukset viiteen

kategoriaan; rehuntuotanto, ruokinta, resurssitehokkuus, lannankäsittely ja muut toimenpiteet. Sen jälkeen ehdotukset pisteytettiin eri ominaisuuksien osalta asteikolla 1–5. Pisteytettäviä ominaisuuksia olivat toimenpiteen vaikuttavuus, toteutettavuus, investointikustannus ja taloudellinen kannattavuus. Vaikuttavuusanalyysit teetettiin RISE-tutkimuslaitoksessa, muiden ominaisuuksien arvioita kerättiin kyselyllä, joka oli kohdistettu niin tuottajille kuin eri neuvontajärjestöjen neuvojille. Lopullinen tilastollinen analyysi teetettiin Ruotsin maatalousyliopistossa (SLU). Erikseen arvioitiin vielä toimenpiteen vaikutus luonnon monimuotoisuudelle.

Jokaisen kymmenen tärkeimmän toimenpiteen vaikutus kasvihuonekaasujen vähentämiseksi arvioitiin täyden 5 pisteen arvoiseksi. Muilta osin toimenpiteiden keskinäinen järjestys perustuu kaikkien ominaisuuksien yhteenlaskettuun pistemäärään.

1. Toteuta strategista sisäloistorjuntaa

Loistartunnat ovat suuri ongelma etenkin laiduntaville karitsoille. Sisäloiset tarttuvat laitumelta ja heikentävät karitsoiden terveyttä ja tuotantoa. Karitsoiden voimakkaat tartunnat oireilevat yleisimmin hidastuneena kasvuna. Eläimet voivat myös sairastua, saada ripulin tai jopa kuolla. Siksi tärkeimpänä toimenpiteenä lammastuotannon kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi arvioidaan olevan hyvin toimiva strategia sisäloisten torjumiseksi.

Strateginen sisäloisten torjunta sisältää mm. papananäytteiden ottamisen, joka on kohdistettava erityisesti nuoriin eläimiin, sekä laiduntamisen suunnittelun. Toimenpiteitä pidetään tiloille yksinkertaisina, eivätkä ne edellytä isoja investointeja. Onnistunut sisäloistorjunta on lisäksi tiloille erittäin kannattavaa. Strategia on erittäin tärkeä myös loislääkeresistenssin torjumiseksi. Sisäloisten torjunta tarjoaa niin yksittäisille tiloille kuin koko toimialalle paljon

Koko tutkimus on

ladattavissa osoitteesta:

https://kottforetagen.se/app/uploads/2023/03/Klimatåtgärder-pa-gard_A4_210518.pdf

potentiaalia kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen. Lisäksi sillä on suotuisa vaikutus luonnon monimuotoisuudelle.

2. Ruoki eläimet tuotantovaiheen ja tarpeen mukaisesti ja laadi ruokintasuunnitelma, joka perustuu nurmisäilörehun rehuanalyysiin

Toinen tärkeä ilmastotoimi on uuhien ja karitsoiden ruokkiminen tuotantovaiheen ja tarpeen mukaisesti. Energiaa, valkuaisaineita, kivennäisiä ja vitamiineja ei pidä syöttää liikaa eikä liian vähän. Tasapainoinen ruokinta, jossa myös kuidun määrä on riittävä, varmistaa terveen pötsiflooran ja hyvän rehuhyötysuhteen. Mahdollisuuksien mukaan parasta rehua olisi tarjottava erityisesti niille eläimille, jotka hyötyvät siitä eniten. Nurmi on lammastuotannon perusrehu. Sen ravintosisältö kuitenkin vaihtelee korjuuajankohdan, lajikkeiden, säilytysajan, peltomaan kunnon ym. mukaan. Ensimmäinen askel onkin analysoida nurmirehusato ja syöttää kullekin eläinryhmälle sopivinta erää.

Ylihuokinta lisää ravinnepäästöjä ja hävikkiä. Liiallinen ruokinta myös lihottaa uuhia, mikä voi johtaa hedelmällisyyden heikkenemiseen, sairastuvuuden lisääntymiseen ja karitsointivaikeuksiin. Vastaa- vasti aliruokinta, esimerkiksi proteiinin vaje-ruokinta, jättää hyödyntämättä eläimen parhaan kasvukykyyn. Silloin suurempi osa rehusta menee ylläpitoon ja pienempi osa tuotantoon, mikä lisää ilmastokuormitusta. Se voi myös lisätä eläinten sairastuvuutta. Nurmirehun analysointi ja ruokintasuunnitelma vähentävät tuotannon kasvihuonekaasupäästöjä. Ne eivät edellytä isoa investointeja, mutta ovat helposti toteutettavia ja kannattavia. Monet karitsankasvattajat hyödyntävät näitä nyt jo, mutta sekä tilatasolla että koko toimialalla on edelleen paljon mahdollisuuksia siirtyä kohti ilmastoviisaampaa tuotantoa.

3. Vähennä hävikkiä rehun varastoinnissa ja ruokinnassa

Rehuntuotanto aiheuttaa tilalla kasvihuonekaasupäästöjä. Määrä riippuu rehun tyypistä ja viljelyolosuhteista. Olipa kyseessä mikä rehu tahansa, kaikki hävikki on tuhoisaa resurssitehokkuuden kannalta.

Ei-toivottujen mikro-organismien lisääntyminen rehun varastoinnin aikana johtaa rehun kuiva-aineen ja ravintoarvon vähenemiseen. Heikentynyt laatu voi vaarantaa eläinten terveyden. Bakteerien ja homesienten kasvu sekä homemyrkyjen (mykotoksiinien) muodostuminen voivat aiheuttaa vakavia ongelmia rehun käytölle. Eri homeilla ja bakteereilla on erilainen kyky säilyä hengissä ja lisääntyä rehussa.

Lisääntymiskyky riippuu yleensä rehun vesipitoisuudesta, pH:sta, happipitoisuudesta ja lämpötilasta. Rehun varastointiin liittyvien ongelmien välttämiseksi on tärkeää, että rehunkorjuu, varastointi ja rehun käyttöönotto hoidetaan asianmukaisesti. Haittaeläinten torjunta on tärkeää, jotta vältetään rehun pilaantuminen tai saastuminen. Salmonellan kaltaiset taudinaiheetajat voivat levitä lintujen, hiirten ja rottien välityksellä.

Myös ruokintaan liittyvä rehuhävikki voi lisätä merkittävästi rehunkulutusta. Rehuhävikkiä voi aiheutua siitä, että lampaat vetävät rehua ulos paalihäkeistä tai ruokintapöydältä. Jaloissa polkeutunut rehu ei enää kelpaa lampaille. Hävikkiä voi aiheuttaa myös liian karkea rehu, jota jää syömättä.

Osa hävikistä koostuu siitä rehusta, jota eläimet syövät yli tarpeensa. Tätä ei aina osata pitää rehuhävikkinä.

Hävikin vähentämisen katsotaan olevan erittäin kannattavaa, mutta se voi edellyttää suuria investointeja, jos tilalla tarvitaan esimerkiksi muutoksia tai investointeja ruokintateknikoihin. Toimenpiteet ovat kannattavia sellaisille tiloille, joilla rehuhävikki on suurta. Hävikin vähentäminen tarjoaa koko toimialalle paljon potentiaalia kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen.

4. Tavoittele hyvää eläinterveyttä, alhaista karitsakuolleisuutta ja kestäviä tuotantouuhia

Terveet eläimet ovat resurssitehokkaita ja samalla vähentävät ilmastovaikutuksia. Hyvä eläinterveys alentaa kuolleisuutta ja vähentää myös sairauksien vuoksi ennenaikaisesti poistettujen tuotantouuhien määrää. Yhä useampi eläin päättyy kuluttajalle asti. Kun karitsa kuolee, kaikki kasvatuksen aikainen työ menetetään. Lisäksi niin kustannukset kuin ilmastovaikutukset siirtyvät siihen lihaan, joka tuodaan kauppaan. Hyvä eläinterveys on kannattavaa ja ylivoimaisesti suurin osa tuottajista sitä luonnollisesti myös tavoittelee. Aina sen saavuttaminen ei ole helppoa. Joskus se edellyttää investointeja sekä hoitokäytäntöjen muutoksia. Vaikka (ruotsalaisilla) lammastiloilla on yleisesti ottaen hyvä eläinten terveys, on sekä yksittäisillä tiloilla että koko toimialalla paljon parantamismahdollisuuksia.

5. Teurasta eläimet optimaalisena ajankohtana

Optimaalinen teurastusajankohta on tärkeitä niin taloudellisista kuin ilmastoyhteyksistä. Eläin on silloin saavuttanut oikean teuraspainon rasvoittumatta. Jos eläintä kasvatetaan yli teuraskypsyyden, suurempi osuus kasvusta alkaa muodostua rasvoittumisen kautta, jolloin rehuhyötysuhde ja tuotannon tehokkuus pienenevät. Myös

alipainoisten ja vähärasvaisten karitsoiden teurastaminen tulee kalliiksi, eikä tilityshinta riitä kattamaan kasvatuskustannuksia. Selvitysten mukaan (2021) Ruotsin karitsantuotannossa alipainoiset karitsat ovat suurempi ongelma kuin ylipainoiset karitsat.

Jotta teurastus onnistuisi optimiajankohdalla, on aikataulut suunniteltava ennalta ja kasvuja seurattava. Kysynnän ja tarjonnan on kohdattava niin, että teurasjonoilta vältytään. Aina on kuitenkin mahdollista, että ulkopuolelta tulevat häiriöt, kuten kuivuus tai vaikkapa pandemia, voivat sotkea hyvääkin ennakkosuunnittelua.

Aiempiä optimaalisempia teurastusajankohtia on koko toimialalle potentiaalinen mahdollisuus vähentää kasvihuonekaasujen päästöjä. Sellainen se on kuitenkin myös monille tiloille, joilla tänä päivänä teurastetaan alipainoisia karitsoita.

6. Noudata tehokasta tilan tautisuojausta

Tehokkaalla tautisuojaalla pyritään suojaamaan eläimiä tartuntataudeilta. Lievätkin taudit aiheuttavat tuotantotappioita, vakavat edellyttävät eläinten lääkitsemistä ja aiheuttavat jopa kuolleisuutta. Tuotantotappiot muodostuvat hidastuneesta päiväkasvusta, heikentyneestä rehuhyötysuhteesta ja eläinten lääkitsemistarpeesta. Taudit voivat heikentää hedelmällisyyttä sekä aiheuttaa luomisia ja maidontuotannon laskua. Kaikki tämä kasvattaa lihakiloa kohti syntyviä kasvihuonekaasupäästöjä. Vakavimmat eläintaudit voivat johtaa koko katraan lopettamiseen, jolloin hävikki on todella suuri.

Hyvä tautisuoja edellyttää, että ostoeläimet tuodaan lampolaan karanteeniin kautta ja että vierailijat käyttävät suojavaatetusta. Jos samoja työvälineitä käytetään eri tiloilla, on ne puhdistettava ja desinfioitava tilojen välillä. Toimialalla olisi edelleen potentiaalia parantaa tilannetta laajentamalla tehokas tautisuoja koskemaan yhä useampaa tilaa. Siitä on jokaiselle tilalle hyötyä eikä siitä pidä lipsua kasvatusolosuhteiden muutoksissakaan, sillä hyvän terveystilanteen voi menettää nopeasti.

Vaikka terveet eläimet tuottavat paremmin, ei hyvän terveyden ylläpitäminen ole kaikissa kasvatusolosuhteissa helppoa. Jos joudutaan korjaamaan rakenteita tai rakentamaan uutta, voivat kustannukset nousta korkeiksi.

7. Pyri määrätietoisesti parhaaseen laitumelta saatavaan tuottoon

Hyvällä laidunnuksen suunnittelulla on mahdollista lisätä sekä laidunten että laiduntavien eläinten tuottoa. Hyvin suunnit-

niteltu laidunnus voi johtaa eläintä kohti tarvittavan laidunalan pienenemiseen ja parantaa samalla karitsoiden kasvua. Mitä suuremman osan ravinnontarpeestaan karitsat saavat laitumelta, sitä vähemmän lopukasvatuksessa tarvitaan lisärehuja. Myös rehunkorjuussa tarvittavia fossiilisia polttoaineita säästyy. Samalla, kun hyvin kasvava laidun nostaa nurmirehun osuutta ruokinnassa, lisää se hiilen sitoutumista peltomaahan. Strateginen laidunnuksen suunnittelu tarjoaa niin yksittäisille tiloille kuin koko toimialalle paljon potentiaalia kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen.

8. Tee pitkäjänteistä eläinten valintaa

Parhaita tuotantouuhia ovat ne, joilla on paras elinkaaren aikainen karitsatuotos. Eläimen on oltava hyvärakenteinen, pysyvä terveenä ja kyettävä karitsoimaan itsenäisesti. Hyvä uuhi on hedelmällinen ja kykenee imettämään karitsansa laihtumatta itse kohtuuttomasti. Hyvin karitsansa hoitava uuhi säästää hoitajansa aikaa.

Jälkeläisiltä edellytetään hyvää teurasruhoa ja korkealaatuista villaa ja taljaa. Tuotantouuhille asetetaan tänä päivänä isoja vaatimuksia, joita on tavoiteltava pitkäjänteisesti. Aina ei sopivia jalostuseläimiä ole tarjolla, mikä kasvattaa yksittäisen lam-

mastilan vastuuta jalostuksen etenemisestä. Omia muistiinpanoja ja teurasraportteja on hyödynnettävä seurannassa ja valinnassa. Pitkäjänteinen jalostustyö ja eläinten valinta tarjoavat niin yksittäisille tiloille kuin koko toimialalle paljon potentiaalia kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen.

9. Varmista karitsoiden hyvä päiväkasvu

Hyödynnä karitsoiden kasvupotentiaali niin laitumella kuin sisäruokinnassa. Hyvä päiväkasvu tarkoittaa yksinkertaisesti parempaa tuottoa. Hyvälaatuksella nurmella väkirehuruokinnan tarve jää pieneksi. Hyvin kasvava karitsa käyttää pienemmän osan rehustaan ylläpitoon. Korkea päiväkasvu lyhentää kasvatusaikaa ja parantaa myös alipainoisena syntyneiden karitsoiden mahdollisuutta saavuttaa riittävä teuraspaino.

Niin kannattavuuden kuin ilmaston kannalta olisi pyrittävä välttämään tilannetta, jossa heikkoa laidunkauden aikaista kasvua joudutaan kompensoimaan runsaalla sisäruokinnalla. Parempi olisi olla hukkaamatta kasvuneväitä laitumella.

Selvitysten mukaan (2021) neljäsosa teuraskaritsaista on Ruotsissa alipainoisia. Näin ollen päiväkasvun parantaminen tarjoaa niin yksittäisille tiloille kuin koko

toimialalle paljon potentiaalia kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen.

10. Poista tuottamattomat eläimet nopeasti ja paranna uuhien karitsatuotosta

Tyhjät uuhet pudottavat tilan keskimääräistä uuhikohtaista karitsatuotosta. Tiinehtymättömiä uuhia ei pitäisi jättää tilalle. Hyvänkin maisemanhoitajan tulisi ilmastisyistä karitsoida kerran vuodessa.

Karitsantuotannon kannattavuus riippuu suoraan myytyjen karitsojen määrästä uuhista kohti. Uuhi ei kuitenkaan saa synnyttää enempää karitsaita kuin se pystyy hoitamaan ja imettämään. Iso osa tilan kasvihuonekaasujen päästöistä on peräisin uuhiin kohdistuvista toimenpiteistä ja uuhien ruuansulatuksesta vapautuvasta metaanista. Siten uuhien suurempi karitsatuotos johtaa pienempiin lihakiloa kohti laskettuihin päästöihin. Uuhikohtaisen karitsatuotoksen parantaminen tarjoaa niin yksittäisille tiloille kuin koko toimialalle paljon potentiaalia kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen.

Artikkelin ovat kääntäneet ruotsista

Eero ja Johanna Rautiainen,
Lammasmaailma

Lammasnurmi

Monipuolinen ja maittava Laitumeksi ja säilörehuksi

Jögeva4- valkoapila

Satoisa ja viljelyvarma

Oma siemensEOS

Tilan yksilöllisiin tarpeisiin
räätälöity

NATURCOM

 Aina jyvällä

92400 Ruukki
p. (08) 270 7200
p. (02) 762 6200

www.naturcom.fi

32 | Lammas & vuohi

Harjoittelijoiden palkat

Maatalousalan opiskelijoiden opintoihin kuuluu yleensä käytännön harjoittelu maatalousalan yrityksissä. Harjoittelijoille maksettava palkka riippuu koulutusasteesta ja harjoittelun muodosta.

Maataloutta voi opiskella ammattioppilaitoksessa, ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa. Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa, josta esimerkkinä maatalousalan perustutkinto, harjoittelu eli työelämässä oppiminen voidaan toteuttaa joko oppisopimuskoulutuksena tai koulutusopimuksena. Jos opiskelija opiskelee oppisopimuskoulutuksella, hän on työsuhteessa ja saa palkkaa. Jos harjoittelu perustuu koulutusopimukseen opiskelijalle ei makseta palkkaa.

Ammatillisessa koulutuksessa suoritetaan niin sanottuja näyttötutkintoja, eli opiskelijan osaaminen todetaan oikeissa työelämän työtehtävissä koulutusopimussopimuksella. Koulutusopimus on oppilaitoksen ja työpaikan välinen ja se voidaan tehdä tutkinnon osa tai pienempi osa kerrallaan. Kuten aiemmin mainittu, työharjoittelujakso koulutusopimuksella osana ammatillista perustutkintoa on aina palkaton. Opiskelija on vakuutettu oppilaitoksen puolesta, ja hänellä on työharjoittelujaksolla samat oikeudet opintotukeen ja ateriatukeen kuin koulussa tapahtuvassa opetuksessa. Harjoittelupaikan tehtävä on tarjota opiskelijalle opintojakson mukaisia, sovittuja työtehtäviä sekä ohjausta.

Oppisopimuskoulutuksessa opiskelija on työntekijä, jolle maksetaan vähintään työehtosopimuksen mukainen palkka. Oppisopimuskoulutuksessa palkka koostuu yleensä peruspalkasta ja mahdollisista lisistä, esimerkiksi iltai- tai viikonlopputyöstä. Palkka määräytyy samoin periaattein kuin muidenkin työntekijöiden, eli palkkaa maksetaan myös loma-ajalta. Tarkoituksena on, että oppisopimuskoulutus ei aiheuta työnantajalle muita kuluja kuin palkkakulut, ja työnantajalle voidaan maksaa koulutuskorvausta opiskelijan koulutuksesta aiheutuvista kustannuksista.

Työehtosopimus määrittää palkkatason

Maatalousalalla noudatetaan Maaseudun Työnantajaliiton ja Teollisuusliiton välistä maaseutuelinkeinojen työehtosopimusta, joka on voimassa 31.1.2025 asti. Sopimuksessa on erikseen mainittu oppisopimus-

KUVA Mari Sandberg

opiskelijoiden ja harjoittelijoiden palkoista. Oppisopimuskoulutuksesta on sovittu, että ”alan aikaisempaa työkokemusta vailla olevan oppisopimussuhteisen työntekijän palkka on ensimmäisen vuoden aikana vähintään 85 % vaativuusryhmä yhden palkasta ja toisen vuoden osalta vähintään 95 % vaativuusryhmä yhden palkasta. Kolmantena oppisopimusvuotena työntekijälle maksetaan vähintään vaativuusryhmä yhden palkka”.

Vaativuusryhmä yhden tuntipalkka on 1.3.2024 alkaen solmittavissa työopimuksissa 9,61 €/h ja ammattitaitolisän vähimmäistaso 4 %, jolloin vaativuusryhmä yhden taulukkopalkka on 9,99 €/h. Täydennyskoulutuksessa olevan oppisopimusopiskelijan palkka on vähintään vaativuusryhmä kahden palkka, jolloin taulukkopalkka sisältäen ammatillisän vähimmäistason on 10,44 €/h. Kuukaudesta toiseen samansuuruisena maksettava kuukausipalkka lasketaan siten, että tuntipalkka kerrotaan luvulla 172. Kerroin on määritelty säännöllisen työajan enimmäistuntimäärän eli 40 viikkotyötunnin mukaan.

Myös ammattikorkeakouluopiskelijan, esimerkiksi tulevan agrologin, harjoittelu voi olla palkallista tai palkatonta. Tähän vaikuttavat muun muassa opiskelijan opin-

tojen vaihe ja aiempi työkokemus. Palkaton harjoittelu on aina työhön tutustumista ohjaajan opastuksella ja työtä seuraamalla. Palkattomassa työharjoittelussa opiskelija laatii palkattoman harjoittelun sopimuksen työnantajan kanssa, mikä takaa opiskelijalle oppilaitoksen tapaturmavakuutuksen. Jos harjoittelusta maksetaan palkkaa, opiskelija tekee työnantajan kanssa harjoittelusopimuksen lisäksi työopimuksen. Kun harjoittelusta maksetaan palkkaa, kyseessä on työsuhte ja opiskelija kuuluu harjoittelupaikan lakisääteisen tapaturmavakuutuksen piiriin.

Maaseutuelinkeinojen työehtosopimuksessa määritetään, että ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa opiskelevalle opiskeluohjelmaansa kuuluvaa harjoittelua työopimussuhteisena suorittavalle opiskelijalle maksetaan vähintään 85 % vaativuusryhmä yhden palkasta.

Helsingin yliopisto suosittelee tänä vuonna harjoitteluajan vähimmäispalkaksi 1399 €/kk, joka on Kelan vuotuisen työssäoloehdon vähimmäispalkan mukainen palkka. Helsingin yliopisto ei suosittele palkattoman harjoittelun tekemistä.

Yliopistot voivat myöntää harjoittelutukea, joka on työnantajalle maksettava rahallinen tuki, jolla katetaan harjoittelijan ohjauksen ja palkan kuluja. Ammattikorkeakoulut eivät maksa harjoittelutukea, mutta voivat myöntää työpaikalle tukea opiskelijan ohjauksesta.

Mainittakoon lopuksi, että Maaseutuelinkeinojen työehtosopimuksessa on myös sovittu peruskoululaisten, lukiolaisten ja muissa oppilaitoksissa opiskelevien palkkoista, jotka eivät liity harjoitteluun. Työehtosopimuksen mukaan ”nuorelle, joka on työssä oppilaitosten loma- tai muina vapaa-aikoina, maksetaan vähintään 70 % vaativuusryhmä yhden palkasta”.

KIRJOITTAJA
Anna Kujala

Kesätyökokemuksia lammastilalla

Olen 16-vuotias lukiolainen Espoosta ja olin viime kesänä 3 viikkoa töissä Houtskarın lammastilalla. Innostuin hakemaan lammastilalle töihin, koska omalla mökillä lämmä oli kesälampaita kahtena edellisenä kesänä. Ajattelin, että kesätyö ulkosaaristossa lammastilalla olisi mielenkiintoista ja tarjoaisi minulle paljon uusia kokemuksia rakastamieni lampaiden parissa.

Koska asun Espoossa, minulle myönnettiin kesäseteli, jonka avulla työnantajani sai minun töistäni korvauksen Espoon kaupungilta. Kesäseteli on nuorten kesätöitä varten helpottamaan töiden saamista.

Tyypillinen työpäiväni alkoi puoli kahdeksan maissa aamulla, kun suuntasin veneellä, pyörällä ja lossilla Björkönen saarelle. Työtehtäviini kuului monipuolisesti kaikkea päivästä riippuen. Esimerkiksi siirsin lampaiden aitoja ja lampaita laitumelta toiselle ja raivasin sähköaitojen alustaa kasvillisuudesta. Tosin suurin osa lammastilan lampaista viettivät kesän luonnonmukaisesti saarissa ylläpitäen perinnemaisemaa ja hoitaen luontoa. Minun työtehtäviini ei kuulunut näiden lampaiden hoito.

Itsenäinen liikkuminen laitumien välillä vaati traktorikortin, jonka suoritin ennen töiden alkamista. Oli jännää päästä ajamaan yksin mönkijällä ja traktorilla. Lukuun ottamatta muutamia kummelluksia traktorin ajamisen kanssa kaikki sujuikin hyvin. Onneksi liikenne Houtskarissa ei ole vilkasta!

Tein myös paljon muita kuin lampaisiin liittyviä tehtäviä ja tästä minulle kerrotinkin ennen töiden aloitusta. Esimerkiksi keräsin ja lajittelin kananmunia myyntiä varten. Olin onneksi suorittanut hygieniapassin koulussa, joten sain käsitellä munia. Monena päivänä teimme heinätöitä, jolloin urakoimme vähän isommalla porukalla heinäpaaleja pitkän päivän. Onneksi saimme heinät talteen ennen sateita, vaikka sato jäikin alkukesän kuivuuden takia pieneksi.

Minulla ei entuudestaan ollut kokemusta maatilalla työskentelystä ja alussa kaikki olikin uutta minulle. Työ oli fyysistä ja aluksi tottumiseen meni aikaa. Työtehtäväni olivat monipuolisia ja päivät erilaisia. Tykkäsin työtehtävistäni ja oli kiva, kun sai tehdä töitä ulkona luonnossa. Eniten töissä yllätti se kuinka paljon töitä oli. Arki lammastilalla oli hyvin erilaista kuin oma arkeni pääkaupunkiseudulla ja se avasi omat silmäni asioille, joita en ollut aiemmin tullut ajatelleeksi. Esimerkiksi kuinka suuri merkitys kuivalla jaksolla maatalousyrittäjälle on. Opin valtavasti maataloudesta ja käytännön asioista lammastilan pyörittämiseen

liittyen. Voin sanoa, että töiden ansioista minulle syntyi intohimo maataloutta kohtaan.

Kokemukseni oli todella hieno. Sain viettää kesälomani tehden itselleni mielekkäitä töitä ulkosaaristossa, mitä tulen vielä muistelemaan monet kerrat lämpimästi. Odotan innolla tulevaa kesää toivottavasti samoissa merkeissä. Kiitos työnantajalleni Houtskarın lammastilalle!

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA
Olivia Laurila

Kesätyöseteli

- Kesäseteli tai kesätyöseteli on kunnan myöntämä yleensä noin 300–450 euron avustus joka helpottaa 15–18 vuotiaiden nuorten työllistymistä ensimmäisiin kesätöihin.
- Kunta korvaa työnantajalle työntekijän palkasta setelin arvon verran.
- Vaatii yleensä vähintään 10 työpäivää. Palkka kasvaa tehtyjen työtuntien mukaisesti.
- Setelillä voi hakea töihin yrityksiin, yhdistyksiin, säätiöihin ja seurakuntiin, mutta ei kaupungille, valtiolle tai yksityistalouksiin, kuten perheenjäsenille tai sukulaisille.
- Nuori hakee kesätyöseteliä asuinkunnastaan ja toimittaa sen täytettynä työnantajalle. Käytännöt saattavat vaihdella kunnittain.
- Lisätietoja kuntien kotisivuilla.

KUVAT: Petri Leinonen

Vapaaehtoisia luomutilan töihin?

Kansainväliset vapaaehtoiset tilan töissä tuovat lisäksi, lisää selittämistä ja mahdollisuuden matkailla poistumatta kotoa. Olemme kohta 10 vuotta tarjonneet pohjoisen ekosotikkaa ja työtä lukuisille uusille elämyksiä kaipaaville vapaaehtoistyöntekijöille.

Vapaaehtoistyö on tehokas ja edullinen tapa päästä "sisälle" uusiin ympäristöihin ja kulttuureihin: työnpanoksella tienaa itselleen ylläpidon. WWOOF (Worldwide Opportunities on Organic Farms) -järjestön nettisivustolla isäntätilaksi rekisteröitynyt tila tarjoaa kuvauksen itsestään ja niistä ehdoista, joilla tilalle pääsee töihin. Halukkaat vapaaehtoiset kuvailevat itseään ja toivetaan lähettämässään viesteissä.

Jos aikataulut, toiveet ja ominaisuudet kohtaavat, vapaaehtoinen ("woofari") saa työntekoa vastaan ylläpidon tilalta. Wwoofareita on moneen lähtöön; ehkä tyypillisin profiili on 20+ opiskelija, joka hakee uusia elämyksiä tai muuten haluaa nähdä maailmaa. Wwoof-sivuston kieli on englanti, jota sitten vaihtelevilla intonaatioilla harjoitellaan yhdessä.

Puolin ja toisin homma on sekä vaativaa että antoisaa. Koska meillä ei ole erillistä majoitusyksikköä, asuvat wwoofarit samaa "jääkaappikuntaa" kanssamme. Teemme selviksi talon käytännöt, minkä jälkeen he jakavat kanssamme yhteistä arkea. Työssä, tauoilla ja vapaa-aikana sitten keskustellaan yöttömästä yöstä, maataloudesta, maan X sisäpolitiikasta tai mistä nyt juttu lähtee liikkeelle. Jos lähtee.

Wwoofauksen turvallisuuden takaa avoimuus: sekä vapaaehtoinen että isäntätila kirjoittavat arvion toisistaan, mikä menee julkiseen jakoon nettisivulle. Iso osa vapaaehtoisista on ensikertalaisia, mutta tietoisuus tästä ilmeisen hyvin estää väärinkäytöksiä. Itse pyrimme olemaan mahdollisimman avoimia ja esimerkiksi autoamme on lainattu useasti lähiseudulla retkeilyyn.

Vapaaehtoinen on aina vapaaehtoinen: kesän töiden valmistumista ei voi laskea vapaaehtoisten varaan. Motivointeisuudesta huolimatta vapaaehtoisten tieto- ja taitotaso vaihtelee. Lisäksi suunnitelmien muuttuminen johtaa jo sovittujen jaksojen perumisiin.

Suurin osa kokemuksistamme on hyviä. Hämmästelemme ahkeria, tiimihenkisiä ja itsenäiseen työskentelyyn pystyviä nuoria. Esimerkiksi viimekesäinen vapaaehtoisemme **Clarisse** halusi tehdä laidunten huoltokierroksen aina normityöpäivän jatkoksi, päästäkseen rauhasa fiilistelemään laitumille lampaidemme kanssa.

Nautimme kesästä, kansainvälisyydestä ja uusien ihmisten kohtaamisesta. Ja vastapainoksi myös marraskuun sateesta, jolloin saamme taas rauhassa kaksistaan möllöttää keittiön pöydän äärellä ilman painetta järjestää tekemistä innokkaalle vapaaehtoiselle.

Petri Leinonen

Lisätietoja:
<https://www.woofindependents.org/>

Kovaa tahtia kuumissa olosuhteissa

Kerinnän Suomen mestaruuden viime vuonna voittanut rahtikeritsijä Lauri Tolonen vietti alkuvuoden Uudessa-Seelannissa työskennellen paikallisen kerintäurakoitsijan tiimeissä.

– **Jäi se hieman kismittämään**, toteaa ammattikeritsijä **Lauri Tolonen** kerinnän viime vuoden Suomen mestaruus -kilpailuista, joiden avoimen sarjan voitto meni Viroon.

Kisoissa päädyttiin tuomaripäätöksellä erittelemään avoin sarja sekä SM-sarja, koska finaalikaksikko oli virolainen. Ollikkala-messujen yhteydessä pidetyn kilpailun avoimen sarjan voitti **Aadam Kaivo** ja Suomen mestaruuden Tolonen.

Tänä vuonna kisassa on todennäköisesti suoraan myös avoin sarja. Kilpailu on tarkoitus järjestää Farmari-messujen yhteydessä Seinäjoella, jonne pyritään luomaan yhtä onnistuneet järjestelyt kuin viime vuonna.

Suomen ykköskeritsijät on kutsuttu myös skandinaavien uuteen kisaan Norjaan syksyllä.

– Kyyti voi olla kylmää, mutta varmasti siellä on mielenkiintoista, Tolonen arvioi.

Kerintäalalle mahtuisi Suomessa nykyistä enemmänkin tekijöitä. Tolonen toivoo, että mukaan saataisiin etenkin nuoria.

– Meitä on nyt noin 10, jotka teemme isompia tiloja.

Hän itse esimerkiksi keritsee huhti-toukokuun ajan 5–7 päivää viikossa yhtä viikkoa lukuun ottamatta. Sen hän on pyhittänyt kotitilan laidunkauden valmisteluun ja kevättöihin. Uuhia on Tanhuanpään tilalla runsaat sata. Karitsoinnit ajoitetaan jatkossa syksyyn, sillä isäntä suunnittelee tekevänsä kerintöjä ulkomailla vuoden alussa myös tulevaisuudessa.

– Koska ei maatalous ole mikään kulta-kaivos ja elantokin pitää jostain saada.

Kesän aikana Tolonen osallistuu kerinnän jatkokursseille Englannissa. Tuliaisina Suomeen olisi tarkoitus tuoda kerintätraileri sekä muuta päivitystä työkalustoon. Esimerkiksi konemerkki on vaihtumassa Horneista Heinigeriin.

Tolonen käyttää keritessään jäykkää kannatinputkea, ”solidia”, kun muut Suomessa suosivat joustavaa ”flexiä”.

Kaksi tiivistä työkuukautta Uudessa-Seelannissa kerintöjen pääsesongin aikana opettivat paljon.

– Ensimmäisenä sen, miten huono keritsijä olen, Tolonen naurahtaa.

Kerintäteknikka parani reissun aikana kohisten. Lisäksi hän oppi paljon välinehuollosta sekä muista kerinnän oheistoi-

minnoista. Työvaiheiden järjestely vaikuttaa ratkaisevasti siihen, kuinka nopeasti kerintä etenee.

Ennen matkaa Tolonen pystyi Suomessa keritsemään enimmillään 200 uuhia päivässä. Reissun parhaan päivän tulos oli uuhien kerinnässä 241 ja karitsoissa 273. Tiimin kovimmat keritsijät pääsivät yli 400 uuhkeen päivässä.

– Nopeus parani koko ajan, mutta vasta syksyllä tiedän, miten se oikeasti vaikuttaa käytännön työhön täällä, Tolonen kertoi Suomeen palattuaan.

Romney-pohjaiset risteytyseläimet ovat kookkaampia kuin esimerkiksi suomenlampaat. Keskipaino on noin 80 kiloa ja pässit saattavat olla yli 150-kiloisia. Karitsat keritään kasvun kiihdyttämiseksi noin 15–25 -kiloisina. Ne valitaan kerintään automaattisen vaakaportin kautta.

Olosuhteet Uudessa-Seelannissa olivat rajut, sillä päivälämpötilat hipoivat 30 astetta ja kerintärakennuksissa lämpöä oli sitäkin enemmän. Siitä huolimatta tavoitteena on joka päivä maksimisuoritus.

– Juomaa kului enimmillään työpäivän aikana noin 13 litraa ja paino putosi matkan aikana 13 kiloa, Tolonen kertoo.

Myös lampaat olivat kovilla, ja silloin tällöin niitä jopa menehtyi kerinnän yhteydessä.

Lauri Tolonen.

Kerinnän lopputuloksessa maailmalla riittävän siisti riittää, täydellisyyttä ei tarvitsen tavoitella.

– Rahtikerintä on eri asia kuin kisakerintä.

Työpäivien aikana suomalaiskeritsijä näki myös hurjan näköisiä haavoja, joita keritsijät tikkasivat tarpeen mukaan.

– Mitä nopeampi olet, sitä helpommin saat aikaan ison haavan. Jouduin itsekin opettelemaan myös tikkausta.

Erityisen löysänahkaiset yksilöt eräällä

Tauoilla keritsijät lepäsivät mahdollisimman paljon. Kuvassa lounastauko.

Karitsoiden punnitusta ja eläinten odotusta punnitukseen ja kerintään. Tällä tilalla oli yli 9 000 uuhia.

tilalla paljastuivat merinoiksi.

– Niissä oli sekä upeaa villaa että ylimääräistä nahkaa ihan posketon määrä.

Keritsijät keskittyvät Uudessa-Seelannissa kerintään. Tolosen kanssa samassa tiimissä oli keskimäärin viisi keritsijää, neljä villan lajittelijaa ja yksi eläinten siirtäjä ja

villan prässääjä. Hierarkia tiimin sisällä on tiukka, mikä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että keritsijät syövät ennen muita.

Palkkiota maksetaan per eläin, eri taksoilla uuhista, päseistä ja karitsoista. Työtä tehdään tilojen koneilla, mutta omilla terillä ja käsiosalla.

– Erittäin opettavaista. Suosittelen ulko-

maille lähtöä lämpimästi, jos aikoo oikeasti tehdä rahtikerintää. Matka näytti myös sen, että Suomessa eläinten asiat ovat todella hyvin.

KIRJOITTAJA

Terhi Torikka

KUVAAJA

Lauri Tolonen

Yleiskuva isosta huippuvajasta, jossa on kuusi kerintäpaikkaa. Kuvassa myös villapaalaaja.

Kerintäpiste sekä catching pen josta eläimet otetaan kerintään.

Konsta Kumpulainen

on vuoden 2023 Jokkis-keritsijä

Suomen Keritsijät ry:n viimevuotisissa kerinnän SM-kilpailuissa ratkottiin kerinnän Suomen mestaruuden lisäksi mestaruudet myös avoimessa sarjassa sekä Jokakeritsijä-sarjassa. Jokakeritsijä-sarjan eli jokkisluokan voitti tuolloin 17-vuotias nuorukainen Konsta Kumpulainen Sievistä.

Lammastilalla kasvanut **Konsta Kumpulainen** opiskelee tällä hetkellä ensimmäistä ammattiaan, maaseutualan perustutkintoa Kannuksen maaseutuopistossa.

Kumpulainen osallistuu kotitilansa, Isokummun tilan, töihin monipuolisesti, mutta erilaiset konetyöt ja varsinkin työn teko traktorilla ovat hänelle mieluisimpia tehtäviä.

Isokummun tila on toiminut samalla maatilalla viisi sukupolvea ja tilan toiminta on monipuolista. Tilalla kasvatetaan suomenlampaita ja kainuunharmaita, myös harvinaisempien sukulinjojen säilyttäminen koetaan tilalla tärkeäksi. Lammastuotannon lisäksi tilan muuhun toimintaan kuuluvat villan jatkojalostus Isokummun Kehrämö Oy:n kautta sekä Green Care-työtoiminnan järjestäminen kehitysvammaisille ja mielenterveyskuntoutujille.

Keritsimen lisäksi nuoren keritsijämestarin käsissä pysyvät myös työkalut, käden taitoja Kumpulaiselta löytyy esimerkiksi tilan erilaisissa korjaustehtävissä ja maatilantoissa.

Kumpulaisen innostus keritsemisen opettelun on hiljalleen syttynyt hänen seurattessaan äitinsä töitä tilan lampaiden parissa. Kun Kumpulainen oli noin 15-vuotias, hän kiinnostui itsekkin keritsemisen opettelusta, alkuun äitinsä opissa ja myöhemmin hän on hakenut lisäoppia myös kerintäkursseilta. Vaikka keritseminen on tällä hetkellä harrastuspohjaista toimintaa, tähtää Kumpulainen ammattilaiskeritsijäksi ja tavoitteena on tulevaisuudessa voittaa kerinnän Suomen mestaruus.

Myös perhetilan toiminnan jatkaminen siintää mielessä ja suunnitelmissa mahdollisesti sitten aikanaan.

Suomen Keritsijät ry:n verkkosivujen

Konsta Kumpulainen kisaamassa.

Tavoitteena on tulevaisuudessa voittaa kerinnän Suomen mestaruus.

mukaan Jokakeritsijä- kilpailussa asento ja tyyli ovat vapaat, eikä virhepisteitä anneta ajasta. Kilpailijalla on 20 minuuttia aikaa keritä joko yksi tai kaksi lammasta, keritsijä voi istuttaa lampaan kerinnän ajaksi tai keritä sen seisaallaan. Kisapaikalla on käytössä myös kerintäpukki.

Arvosteltavat osa-alueet Jokakeritsijä-luokassa ovat kaksoisleikkaukset, keritsemättä jäänyt villa, haavat, aika ja kerintäteknikka. Kaksoisleikkauksella tarkoitetaan tilannetta, kun villakuitua ei leikata tyvestä asti ensimmäisellä vedolla. Nämä tilanteet pisteytetään tuplaleikkauksen pinta-alan mukaan ja luottokortin kokoisesta tuplaleikkauksesta annetaan 5 virhepistettä. Kerinnän jälkeen siis arvostellaan myös lampaaseen jäänyt villa, virhepisteitä jaetaan leikkaamatta jääneen villan pituuden ja pinta-alan mukaan. 5 virhepistettä saa,

kun leikkaamatonta pinta-alaa on luottokortin koon verran. Myös lampaaseen kerinnän aikana tulleista haavoista annetaan virhepisteitä. Jokkis-luokassa kerityistä lampaista otetaan huomioon vain paremman lampaan pisteet.

KIRJOITTAJA
Marja Vakkuri

KUVAT Konsta Kumpulaisen kotialbumi

European Wool Association, neljäs opintoretki

EWA on järjestänyt vuodesta 2022 alkaen opintoretkiä, jotka ovat kaikille avoimia tapahtumia. Tarkoituksena on aloittaa matkat vierailumalla perustajajäsentien luona. Ensimmäinen retki oli lokakuussa 2022 Norjassa Bergenissä ja Colissa, seuraava sa-

mana syksynä Iso-Britanniassa Bradfordissa, kolmas retki oli meillä täällä Suomessa Eskolassa ja Sievissä. Näistä retkistä pääsette lukemaan EWA:n kotisivuilta.

Neljäs opintoretki 27.2.–3.3.2024 suuntautui Ruotsiin Taalainmaahan, ja retkeä isännöi hallituksen jäsen **Roger Bush**. Matkalle osallistui väkeä Suomesta, Saksasta, Itävaltasta, Espanjasta, Walesista, Englannista, Hollannista, Luxemburista ja tietenkin Ruotsista. Retken aikana siirryimme myös etelämpään ja osallistuimme Färfesttiin paikkana Kil.

Alussa majoituimme kauniiseen vanhaan rakennukseen Dala Floda Guesthouseen. Kaikki vieraat majoittuivat samassa paikassa ja saimme nauttia myös maukkaan illallisen yhdessä.

Ensimmäinen vierailukohteemme oli Insjöns Weaving mill, paikallinen peltavakutomo. Tehtaan perusti **Ivar Hollstein** vuonna 1947 Insjönin pikkukaupungissa Taalainmaassa, Ruotsissa. Koneet ovat kaikki vanhoja ja edelleen toiminnassa. Kutomossa valmistetaan laadukkaita pöytäliinoja, lautasliinoja ja pyyhkeitä pellavasta ja puuvillasta perinteisillä tekniikoilla. Nyt oli myös testikudonnassa villakankaita.

Seuraavana vierailukohteena oli Sätergläntan käsi- ja taideteollisuusinstituutti. Tämän sisäoppilaitoksen ovat perustaneet sisarukset **Elsa** ja **Wilma Långbers** sata vuotta sitten.

Vierailun aikana pääsimme näkemään villan, taljojen, metallin ja puun työstä-

Insjöns Weaving mills -kutomossa vanhat mutta toimivat koneet tuottavat laadukkaita tekstiilejä. Testikudonnassa oli myös villakankaita

mistä oppilaiden tekemänä. Erikoista tässä oppilaitoksessa oli se, että opiskelijat tekivät työnsä aivan alusta saakka, keräten itse materiaalin. Villat lampolasta saakka, puutöihin puut metsästä ja metallit sulattamalla ja takomalla. Villan kanssa oli tehty ➔

Sätergläntan käsi- ja taideteollisuusinstituutissa on pitkät perinteet, joihin kuuluu se, että oppilaat tekevät työnsä alusta saakka itse.

MIKÄ EWA?

EWA, eli European Wool Association, on monialainen yhdistys, joka on perustettu 2019 Italian Biellassa.

Kotisivut:

www.europeanwoolassociation.org/seite/613499/home.html

EWA edustaa kaikkia villan arvoketjun lenkkejä. Meillä on

yhteinen tavoite saada eurooppalainen villa paikallisesti jalostettua huipputuotteiksi.

EWA pyrkii vakiinnuttamaan lampaiden tuottaman villan Euroopassa parhaana ja monipuolisena luonnonkuituna.

Keskeisenä tavoitteena on arvioida eri eurooppalaisten lammastrotujen tuottaman villan laatua ja vastata tarpeisiin kehittää uusia ympäristöystävällisiä tuotteita parhaiksi vaihtoehtoiksi tehotuotantoon, tekokuitutuotteille ja muoville.

Jäseniimme kuuluu

lampaankasvattajia,

yhteistyökumppaneita sekä

villan jatkojalostajia

yli 50 maassa

Euroopasta ja muilta mantereilta.

EWA:lla on asiantuntemusta ja kontakteja eurooppalaisen villan esille tuomisessa myös poliittisesti lainsäädännön tarkistamisella ja edistämällä.

EWA:lla on vahvat yhteistyösuhteet

useiden villateollisuuden ja villan arvoketjuun liittyvää tutkimustoimintaa harjoittavien instituuttien ja eurooppalaisten yliopistojen kanssa. Näiden yhteistyötoimien avulla EWA etsii innovatiivisia lähestymistapoja Euroopan villateollisuuden tukemiseksi ja haluaa saada villan tuottajat, jalostajat, valmistajat ja kauppiat mukaan tähän prosessiin.

Wälstedts Ullspinnerin tuotteita.

mielenkiintoisia projekteja todella monilla tekniikoilla.

Samana päivänä oli myös kolmas vierailukohde, ja silloin suuntasimme matkan isännän Rogerin kehräämölle Wälstedts Ullspinneriin.

Kehräämöllä kuulumme pitkän historian saman perheen omistuksessa vuodesta 1918 saakka. Kehräämö on kokenut monia vaihteita, jopa palanut kerran täysin. Se on kuitenkin kunnostettu ja tällä hetkellä siinä työskentelee Rogerin lisäksi hänen vaimonsa **Sonia** ja poika **James**. Heillä on koko villan jalostusprosessi omassa laitoksessa raakavillan pesusta lankojen värjäykseen. He tekevät sekä omia tuotteita että rahtikehruuta. Hinnoittelu rahtikehruussa menee valmiin lankamäärän mukaan.

Ensimmäinen päivä oli täynnä mielenkiintoisia kohteita ja ilta huipentui illalliseen Guesthouseissa.

Toinen retkipäivä alkoi vierailulla CTH Eriksonin hattutehtaaseen.

Tälläkin tehtaalla oli pitkä historia alkaen vuodesta 1885. Omistajina on tällä hetkellä **Ann-Sofie** ja **Markus Morin**. Tehdas on kokenut loistokkaita vuosia, konkurssin ja museona toimimisen – tälläkin hetkellä

Wälstedts Ullspinneri -kehräämö on ollut saman perheen omistuksessa yli sata vuotta. Kehräämöllä on koko villan jalostusprosessi raakavillan pesusta alkaen omassa laitoksessa. Kuvassa etualalla Roger Bush.

siellä on hattuja eri vuosikymmeniltä ja se on avoinna osin museona. Hattuihin kankaat tulevat tällä hetkellä Iso-Britanniasta Harris Tweediltä, mutta nyt uuden villahankkeen tiimoilta oli tehty myös testejä paikallisesti tuotetusta kankaasta.

Seuraavaksi matka jatkui etelää kohti, ja majoituimme kahteen paikkaan SheepInn B&B sekä hotellissa Arvikassa. Opintoretki herätti yllättävän paljon kiinnostusta ja sen vuoksi oli varattu lisäpaikkoja myös hotellista.

Loppuretki menikin Färfestissä Kilissä. Kaikille löytyi katsottavaa ja ihmeteltävää. Paikkana toimi koulu, jossa oli talviloma. Tapahtuma järjestetään joka vuosi samaan

aikaan koulun loman aikana. Näytteilleasettaji oli noin 140 ja järjestäjiä noin 120 vapaaehtoista talkoolaista.

Samaan aikaan järjestettiin myös fleecetilpailu, johon oli ilmoittautunut yli 150 fleecettä. Paikalle saapui arvosteltavaksi 139 fleecettä. Tänä vuonna vieraileva tuomari **Ian Brooksbank** saapui British Woolin Bradfordin lajittelukeskuksesta. Tämä kutsuttujen kansainvälisten tuomareiden käytäntö aloitettiin viime vuonna Suomessa järjestetyssä kilpailussa.

Pääsimme näkemään hyvin monipuolisesti erilaisia kuituja ja kuulemaan niiden arvosteluja. Kilpailun jälkeen fleecet huutokaupattiin. Ostajat pystyivät osallistumaan

CTH Eriksonin hattutehtaalla on kokeiltu valmistaa hattuja myös paikallisesti tuotetusta villakankaasta. Tehdas on osin avoinna museona.

Seuraava EWA:n opintoretki suuntautuu Kreikkaan ja ajankohta on 5.-7.7.2024. Tällekin matkalle ovat kaikki tervetulleita mukaan.

kauppaan joko paikan päällä tai netissä. Yksittäisten fleeccejen ostamisesta on kiinnostuneita varsinkin käsinkehrääjät, jotka etsivät uniikkeja kuituja.

Tapahtuman aikana meille oli järjestetty myös keskustelutilaisuus yhdessä järjestäjien kanssa. Kuulimme myös ruotsalaisten villayhdistyksen Ullviljan perustajajäsenien puheenvuoron ja esittelyn uudesta villahankkeesta. Ruotsissa on tällä hetkellä useita kansallisia hankkeita menossa paikallisen villan tuotannon edistämiseksi. He ovat luomassa laatuja järjestelmää lajitteluun ja tekevät pilotteja lopputuotteille. Keskustelua käytiin myös eläinperäisen sivutuotteen asemasta ja tulevasta tekstiilien QR-koodaamisesta jäljitettävyyteen liittyen.

Koko Färfest on varsinainen käsityöläisen ihmema, upeita kirjoneuleita, lankoja, värejä jne. Esillä oli myös eläviä lampaita, kerintänäytöksiä, luentoja genetiikasta ja tietenkin myös syötävää lampaiden lihasta ja maidosta.

Opintoretki tarjosi kattavan läpileikkauksen lammastaloudesta ja villan jalostamisesta. Matkalla mukana olleet ihmiset jakoivat innostuksen ja halun kehittää asioita yhdessä.

Seuraava EWA:n opintoretki suuntautuu Kreikkaan ja ajankohta on 5.-7.7.2024.

Tällekin matkalle ovat kaikki tervetulleita mukaan. Jatketaan yhdessä upeaa villatuoksuista matkaa paikallisen villan parissa.

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA

Satu Kumpulainen

European Wool Association perustajajäsen ja hallituksen jäsen,
Suomen Lammasyhdistyksen kansainvälinen villa-asiantuntija

Färfestin fleeccekilpailussa arvosteltiin 139 fleecceä.

Färfest on käsityöläisen ihmema.

Tapahtumassa oli esillä myös eläviä lampaita.

Färfestin ohjelmaan kuuluu myös erilaiset puheenvuorot ja keskustelut. Kuvassa Roger Bush, Ian Brooksbank ja Kia Gabriellson Beer.

VIERAILUPAIKKOJEN KOTISIVUT

Insjöns Weaving mill

www.insjonsvaveri.se/en/about-us

Säterlångan käsi- ja taideteollisuusinstituutti

www.saterglantan.se/

Wålstedts Ullspinneri

<https://www.walstedts.com/>

CTH Eriksonin hattutehdas

<https://cthericson.se/>

Färfest i Kil

<https://farfestikil.com/>

Schnitzelit karitsan lihasta sunnuntai

Perinteisesti schnitzeleiden raaka-aineenä käytetään Saksassa naudan tai poraan paistilihaa. Muutettuumme Suomeen, saimme tilaisuuden kokeilla kotimaamme reseptiä laitumella kasvaneesta karitsan lihasta – suomalainen karitsa on uskomattoman maukasta ja mureaa!

Saksalaisen ruokalajin nimi on johdettu saksan kielen leikkaamista tarkoittavasta verbistä ”schnitt” ja ”schnitzel” kääntyy suomeksi leike. Leikkeellä tarkoitetaan ohueksi leikattua lihaviipaletta, joka paistetaan pannulla ja usein leivitetään kananmunalla, vehnä jauhoilla ja korppujauhoilla ennen paistamista. Leivittäminen tekee paistopinnasta kauniin kullanuskean ja rapean.

Leivitetyn lihan historia ulottuu ainakin Bysantin aikaan (400-luku – 1453 jaa.), jolloin rahvas paistoi leivitettyä lihaa runsaassa öljyssä saaden ruokaan lisäenergiaa ja bonuksena varallisuudesta kertovan kultaisen värin. Ylimystö sen sijaan päällysti ruokansa jopa aidolla kullalla uskoen arvometallilla olevan terveysvaikutuksia, ja tietenkin kullattu ruoka oli myös aikansa statussymboli.

1950- ja 1960-luvuilla alkaen schnitzel on ollut Saksassa suosittu annos ravintoloissa ja kotona sunnuntailounaalla paistettujen perunoiden ja vihersalaatin kera. Eri puolilla Saksaa kehiteltiin omia muunnelmiaan valitsemalla lihaksi nautaa, vasikkaa tai sikaa. Kastikkeena tarjottiin joko kerma-, sien- tai paprikakastiketta ja päälle voitiin laittaa paistettua sipulia tai kananmunaa. Esimerkiksi leike nimeltä Krüstchen tarjoillaan ruis- tai paahtoleivän päällä ja annos kruunataan paistetulla kananmunalla. Schnitzel Cordon Bleu täytetään kinkulla ja juustolla.

Nykyään schnitzel on kaikkien perinteisten saksalaisten ravintoloiden ruokalistalla, mutta sunnuntain kotiaterioilta se on häviämässä nuoremman sukupolven siirtyessä kevyemmän ruokakulttuurin suosijoiksi. Silloin tällöin voi hyvällä omallatunnolla herkutella hienoa tuhdimmallakin aterialla, suomalainen karitsan tai lampaan liha on ekologinen ja herkullinen valinta.

TEKSTI JA KUVAT

Irina Muschik ja **Robert Wambach**

KÄÄNNÖS

Eila Pennanen

Silloin tällöin voi hyvällä omallatunnolla herkutella hieman tuhdimmallakin aterialla, suomalainen karitsan tai lampaan liha on ekologinen valinta.

Karitsan leikkeet (Schnitzel)

4 paistiviipaletta (150–200 g kukin)
200 g korppujauhoja
200 g vehnä jauhoja
3 muna
2 tl mustapippuria
2 tl suolaa
reilusti öljyä paistamiseen

Jos käytä valmiita paistiviipaleita, poista ydinluun pala. Voit käyttää myös luutonta paistia, josta leikataan muutaman sentin paksuisia viipaleita. Nuiji viipaleet nyrkillä tai lihanuijalla mahdollisimman ohuiksi.

Laita yhdelle lautaselle vehnä jauhot, toiselle korppujauhot. Vatkaa muna syvällä lautasella ja mausta suolalla ja pippurilla. Varaa ylimääräinen lautanen valmiille leivitetuille leikkeille ja vielä yksi talouspaperilla vuorattu lautanen valmiiksi paistetuille leikkeille.

Kuumenna öljy. Kääntele ensin leikkeet jauhoissa ja varmista, että pinta on kokonaan jauhojen peitossa. Kasta sitten kauttaaltaan munaseokseen. Ripottele lopuksi korppujauhot pintaan.

Leivitettyjen leikkeiden tulee kellua öljyssä paistamisen aikana, eivätkä ne saa koskea vuoan pohjaan. Valele leikkeitä kuumalla öljyllä ja lisää tar-

lounaalle

vittaessa lisää. Leikkeet ovat valmiita, kun olet tyytyväinen pinnan ruskeuteen. Pinnan tulee olla kullankeltainen ja rapea.

Halutessasi lisää leikkeiden päälle sitruunamehua. Tarjoa leikkeet joko keitettyjen tai paistettujen perunoiden tai perunamuussin kanssa. Kastikkeeksi sopii kermainen tattii- tai herkkusienikastike, voit tarjoilla leikkeet vaihtoehtoisesti maustevoikin kanssa. Lisäksi vihreää salaattia ja juomaksi hyvää olutta.

Resepti: Irina Muschik ja Robert Wambach
Käännös: Eila Pennanen

Leikkeiden kaksoisleivitys

1.

2.

Leivitä liha molemmin puolin vehnä jauhoilla.

3.

4.

Kasta leivitetty liha molemmin puolin kananmunaan.

5.

Leivitä sen jälkeen leike molemmin puolin korppujauhoissa.

6.

Paista leivitetty schnitzel molemmin puolin runsaassa öljyssä kunnes pinta on kullankeltainen ja liha kypsynyt.

ASIAA JA
ELÄMYKSIÄ!

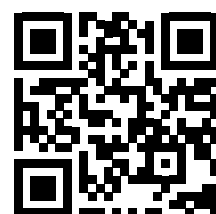
FARMARI

4.–6.7.2024 SEINÄJOKI

Farmari-maatalousnäyttely on vastuullisen suomalaisen maatalouden ja ruoantuotannon huipputapahtuma täynnä alan osaamista ja viihdyttävää ohjelmaa.

farmari.net

KOTIELÄIMET
KONEET
METSÄ
PALVELUT
ERÄ
RUOKA
KÄDENTAITOT

Farmarissa kattava lammasosasto

- Lampaan kerinnän SM-kisat
- Karitsan kesyttäjä -kilpailu
- eri rotuja ja rotuesitteilyjä
- paimennusnäytöksiä ja laumanvartijakoiria
- työnäytöksiä
- villanäyttely
- kiipeilykilit